

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Tanja Kavšek

**Albanske paravojaške in paradržavne formacije na področju Balkana: med
uporništvom in terorizmom**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2010

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Tanja Kavšek

Mentor: izr. prof. dr. Vladimir Prebilič

Sometor: doc. dr. Uroš Svete

**Albanske paravojaške in paradržavne formacije na področju Balkana: med
uporništvom in terorizmom**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2010

Nataša, Lojze, Saša, Renata, Manca in ostali...hvala vam, ker ste me v vseh letih študija spodbujali, mi stali ob strani, me neštetokrat nasmejali ter preživeli z mano lepe in malo manj lepe trenutke.

Trenutki so tisti, ki štejejo.

Albanske paravojaške in paradržavne formacije na področju Balkana: med uporništvom in terorizmom

Ideja o Veliki Albaniji kot državi vseh Albancev na Balkanskem polotoku in svobodnem Kosovu je luč sveta ugledala že med turško nadvlado. Skozi desetletja se je vedno znova pojavljala v parolah na demonstracijah in kot zahteva napisana na zastavi kosovskih Albancev. To idejo so v svojih bojih uporabljali tudi pripadniki albanskih oboroženih formacij, ki so leta 2002 zaključile desetletno obdobje vojn na Balkanu, leta 2008 pa so z enostransko razglasitvijo neodvisnosti Kosova dosegli tisto, za kar so se desetletje poprej borili z orožjem. Ali so bila njihova dejanja, ki so jih na koncu pripeljala do tistega, kar so si zastavili, predmet organizirane oborožene odporiške skupine ali akti teroristične skupine? Kakšen je bil njihov način delovanja v državah, kjer Albanci komaj še predstavljajo manjšino? Kakšno taktiko delovanja so izbrali in kako se je na to odzvala mednarodna skupnost? To so vprašanja, na katere odgovarja diplomaska naloga pred vami.

Ključne besede: albanske paravojaške formacije, Albanci zunaj meja Albanije, taktika, uporništvom, terorizem.

Albanian paramilitary and parastate formation on Balkan: between insurgency and terrorism

The idea of the Great Albania as a country of all Albanians living on the Balkan and independent Kosovo saw the light of day as early as in the days of the Turkish domination. During the decades the idea has repeatedly gained momentum on banners at various demonstrations and also as a demand, written on the flag of Kosovo Albanians. The same idea was also used in the battles of Albania's armed formations. The ten-year period of the Balkan wars has stopped in 2002 and in 2008, with the unilateral declaration of independence of Kosovo, Albanians have finally achieved what they were fighting for in the last decade. Where their actions, which eventually lead to the goal they have set themselves, a work of an organized armed resistance group or acts of a terrorist group? What was their way of conduct in countries where Albanians seek to achieve majority? Which tactics have they chosen and how has the international community responded to them? These are the questions to which answers are given in the thesis in front of you.

Key words: Albanian paramilitary formation, Albanians outside of Albanian state, tactic, insurgency, terrorism.

KAZALO

1	UVOD	9
2	METODOLOŠKI OKVIR.....	11
2.1	PREDMET IN CILJ PREUČEVANJA	11
2.2	RAZISKOVALNO VPRAŠANJE	12
2.3	UPORABLJENA METODOLOGIJA.....	12
2.4	STRUKTURA DIPLOMSKEGA DELA.....	13
3	TEORETIČNO IZHODIŠČE	14
3.1	PARAVOJAŠKE IN PARADRŽAVNE FORMACIJE	14
3.2	ASIMETRIČNO VOJSKOVANJE.....	16
3.3	PARTIZANSKO DELOVANJE	19
3.4	GVERILA.....	20
3.5	UPORNIŠTVO.....	21
3.6	TERORIZEM	24
3.7	ŽENEVSKE KONVENCIJE.....	27
4	ALBANSKO NACIONALNO VPRAŠANJE	29
4.1	GEOGRAFSKA UMESTITEV IN DEMOGRAFSKI KAZALNIKI ALBANIJE	29
4.2	ZGODOVINSKA ANALIZA RAZVOJA ALBANSKE DRŽAVE	30
4.3	KONCEPT VELIKE ALBANIJE	33
4.4	ALBANCİ ZUNAJ MEJA ALBANIJE	35
4.4.1	MAKEDONIJA.....	35
4.4.2	SRBIJA IN KOSOVO.....	38
4.4.3	ČRNA GORA	43
4.4.4	GRČIJA	44

5	PRIMERI ALBANSKIH PARAVOJAŠKIH IN PARADRŽAVNIH FORMACIJ.....	46
5.1	OSVOBODILNA VOJSKA KOSOVA	46
5.2	OSVOBODILNA VOJSKA PREŠEVA, MEDVEDE IN BUJANOVCA	52
5.3	ALBANSKA NACIONALNA VOJSKA	53
5.4	TAKTIKA DELOVANJA ALBANSKIH PARAVOJAŠKIH IN PARADRŽAVNIH FORMACIJ	56
6	ZAKLJUČEK	59
7	LITERATURA.....	62
	PRILOGE.....	71
	Priloga A: Graf spreminjanja populacije različnih etničnih skupin na Kosovu med leti 1946 in 2006.....	71
	Priloga B: Situacija vojaškega spopada med Jugoslovansko vojsko in Osvobodilno vojsko Kosova na Kosovu julija leta 1998.....	73
	Priloga C: Situacija spopada med Jugoslovansko vojsko in Osvobodilno vojsko Preševa, Medvede in Bujanovca na jugu Srbije leta 2001.....	74
	Priloga Č: Situacija spopada med uporniško Albansko nacionalno vojsko in makedonskimi varnostnimi silami leta 2001.....	75
	Priloga D: Grafični prikaz aktivnosti Osvobodilne vojske Kosova in Osvobodilne vojske Preševa, Medvede in Bujanovca na podlagi 60 zabeleženih spopadov.....	76
	Priloga E: Slike pripadnikov osvobodilnih vojsk in njihovih simbolov.....	77

SEZNAM KRATIC

EU- Evropska unija

OVSE- Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi

NATO- Organizacija severno atlantskega sporazuma (North Atlantic Treaty Organisation)

ZDA- Združene države Amerike

SAP Kosovo- Samostojna avtonomna pokrajina Kosovo

OVK- Osvobodilna vojska Kosova

UÇK- Ustria Çlirimitare Kombëtare (KLA-Kosovo Liberation Army)

KFOR- Kosovske varnostne sile (Kosovo Force)

UÇPMB- Osvobodilna vojska Preševa, Medveđe in Bujanovca

VS OZN- Varnostni svet Organizacije združenih narodov

UNMIK- United Nation Mission in Kosovo (Misija Združenih narodov na Kosovu)

SFRJ- Socialistična federativna republika Jugoslavija

SIPRI- Stockholm International Peace Research Institute

LDK- Demokratska stranka Kosova (Lidhja Demokratike e Kosovës)

SAJ- Specialne protiteroristične enote (Specialne antiterorističke jedinice)

JPNP-Enote posebne policije (Jedinice posebne namjene policije)

PJM- Specialne enote policije (Posebna jedinica milicije)

FARK- Oborožene enote Republike Kosovo (alb. Forcat e Armatosura të Republikës së Kosovës)

KDOM- Diplomatska misija opazovalcev na Kosovu (Kosovo Diplomatic Observer

Mission)

UNHCR- Visoki komisariat Združenih narodov za begunce (United Nations High Commissioner for Refugees)

START- National Consortium for the Study of Terrorism and Responses on Terrorism

ANA-Albanska nacionalna armija (alb. tudi UÇK ,ang. NLA- National Liberation Army)

UL OZN- Ustanovna listina Organizacije združenih narodov

1 Uvod

Učbeniki so nas učili o Balkanu kot sodu smodnika, ki mu vsakih nekaj desetletij počí dno. To se je pokazalo tudi v realnosti, v vseh vojnah, ki jih je videl Balkan. Prav zadnja, ki je zaključila krvavo desetletje na tem delu Evrope, je pokazala kaj je mogoče doseči z vztrajnostjo in pretkanimi mednarodnimi odnosi. Vojne na Balkanu so postregle z razpadom skupne države, državljanskimi in odcepitvenimi vojnami, vojnimi zločini ter z genocidi. Akterji so bili tako pripadniki regularnih vojsk kot paravojaških enot različnih narodnosti. Prav zaradi situacije in dogodkov, ki so se odvijali na balkanskih bojiščih se postavlja vprašanje kako ločiti med paravojaškimi formacijami, ki uporabljajo taktiko uporniških skupin in med formacijami, ki se za doseg svojih ciljev poslužujejo terorističnih dejanj.

Meja med uporništvo in terorizmom je zelo tanka in neka splošna razmejitev niti ne obstaja. Ločevanje je ponavadi odvisno od države ali organizacije, ki postavlja omejitve. Dogaja se, da mednarodne organizacije označijo določeno skupino kot uporniško medtem, ko jo posamezne države smatrajo kot teroristično skupino in proti njej vodijo tako imenovano vojno proti teroristom. Lahko bi rekli, da so pri opredeljevanju skupin, tako uporniških kot terorističnih, izrednega pomena ekonomski, politični, ozemeljski in energetski interesi.

En od vidikov definiranja obeh pojmov je na podlagi delovanja uporniških in terorističnih skupin. Razlika med njimi je predvsem v tem, da gre pri delovanju uporniških skupin za postopno oblikovanje paralelne strukture oblasti, ki jo oblikujejo tako politični predstavniki, kot tudi oborožene skupine. Njihova taktika zajema tako prvine gverile kot tudi partizanskega bojevanja s hitrimi akcijami, ob pravem trenutku pa se s vojaškim udarom prevzame oblast in uveljavi že utrjena paralelna struktura. Nasprotno pa gre pri terorističnih skupinah ali posamezniki za ustrahovanje in izvajanje ponavljajočega se nasilja nad prebivalstvom. Njihov cilj je ponavadi destabilizacija vladajoče politike, povzročanje izrednega stanja v družbi, tudi prevzem oblasti. Tarča terorja je ponavadi civilno prebivalstvo, nad katerim se izvajajo tako fizične kot psihične represalije, prav zadnje pa imajo največjo težo. Psihični pritisk na prebivalstvo je pogosto tisti, ki pripelje do destabilizacije oblasti.

Prav zaradi tega mednarodno pravo na vseh ravneh zavrača kakršno koli sodelovanje z osebami in organizacijami, ki so na kakršen koli način vpletene v teroristična dejanja in loči med pripadniki odporiških gibanj in terorističnih organizacij.

V diplomski nalogi bom obravnavala tri različne albanske paravojaške formacije, ki so med leti 1998 in 2002 (v resnici pa že veliko prej) vodile oborožen boj proti jugoslovanski, srbski in makedonski oblasti. Njihov cilj je bil osvoboditev in združitev ozemelj z albanskim prebivalstvom in priznanje razširjenih pravic albanskim skupnostim tam, kjer njihovo število presega 20% prebivalstva. Obravnavala jih bom na podlagi taktike njihovega delovanja, ciljev in sredstev, ki so jih uporabili za doseg svojih ciljev.

Osvobodilna vojska Kosova, Osvobodilna vojska Preševa, Medvede in Bujanovca ter Albanska nacionalna vojska so s svojim delovanjem močno razdelile mnenja o vojni na Balkanu. Mnogi so jih obravnavali kot teroristične organizacije, medtem ko so jih drugi obravnavali kot legitimno stran v sporu. Kljub temu, da so izpolnjevali veliko pogojev, ki jih opredeljujejo kot uporniške skupine, pa so v času svojega delovanja izvedli marsikatera dejanja, ki se brezpogojno opredeljujejo kot teroristična dejanja. Od tod tudi izhajajo različna dojetanja omenjenih paravojaških formacij.

2 METODOLOŠKI OKVIR

2.1 Predmet in cilj preučevanja

V diplomskem delu se bom posvetila preučevanju albanskih paravojaških in paradržavnih formacij na področju Balkana, ki so nastale kot odgovor na nerešeno narodnostno vprašanje Albancev v Makedoniji, Srbiji, Črni gori, na Kosovu in v Grčiji. Osredotočila se bom na paravojaške formacije, ki so delovale v Srbiji, Makedoniji in na Kosovu. Albanske paravojaške in paradržavne formacije so se izoblikovale v devetdesetih letih 20. stoletja zaradi razmer na Kosovu in zaradi vojne v Jugoslaviji. Njihovi pripadniki so oboroženi boj videli kot edini možni izhod iz neenakopravnega položaja albanskega naroda onkraj mej Albanije. Pojemovna razdelitev boja na terorizem ali uporništvo je prav tako predmet preučevanja diplomske naloge, ki je pred vami.

Cilji diplomskega dela so:

- obrazložitev konceptov kot so paradržavne in paravojaške formacije, terorizem ter uporništvo, gverila, asimetrično delovanje, partizansko bojevanje,
- opredelitev taktike delovanja upornikov in teroristov,
- razčlenitev albanskega nacionalnega vprašanja, vključno z geopolitično umestitvijo, konceptom Velike Albanije, ter poudarkom na Albancih, ki živijo zunaj Albanije,
- opredelitev in primerjalna analiza izbranih albanskih paravojaških in paradržavnih formacij na področju Balkana,
- na podlagi konceptov taktike delovanja opredeliti ali so albanske paravojaške in paradržavne formacije teroristične ali uporniške skupine.

2.2 Raziskovalno vprašanje

Temeljno vodilo te diplomske naloge je raziskovalno vprašanje, ki se glasi:

Ali je na podlagi taktike delovanja albanskih paravojaških in paradržavnih formacij na področju Balkana možno razlikovati med uporništvom in terorizmom?

Odgovor na raziskovalno vprašanje bom s pomočjo različnih virov in uporabljene metodologije oblikovala skozi celotno diplomsko nalogo in ga sklenila v njenem zaključku.

2.3 Uporabljena metodologija

Pri izdelavi diplomske naloge sem uporabila naslednje raziskovalne metode:

1. Zbiranje virov kot osnovna raziskovalna metoda pri zbiranju, pregledovanju in izbiranju virov za diplomsko delo.
2. Analiza vsebine pisnih virov za preučevanje vsebine primarnih in sekundarnih virov. Z analizo sem pridobila informacije, ki so bile potrebne za predstavitev in razlago osnovnih pojmov in dogajanja v zvezi z obravnavano problematiko albanskih paravojaških in paradržavnih formacij na področju Balkana. Na podlagi te analize bom odprla tudi raziskovalno vprašanje o taktiki albanskih paravojaških in paradržavnih formacij ter o taktiki terorističnih in uporniških skupin.
3. Zgodovinska analiza je bila uporabljena na podlagi zbranih podatkov analize pisnih virov in sicer v obliki zgodovinsko razvojne analize. Zgodovinska analiza je pri obravnavani problematiki zelo pomembna, saj že sam nastanek albanskih paravojaških in paradržavnih formacij sega daleč v zgodovino, prav tako pa je pomembno poznati zgodovinsko ozadje problema uporništva albanskega naroda zunaj meja Albanije.
4. Študije primerov, pri katerih bom preučevala posamezne primere albanskih paravojaških in paradržavnih formacij na Balkanu. Pri tem se bom osredotočila na vzroke za nastanek teh skupin, na načine in taktiko njihovega delovanja, njihove zahteve in prepričanja, za katere se borijo, posledice njihovega delovanja, itn.

2.4 Struktura diplomskega dela

Diplomsko delo je sestavljeno iz uvoda in sedmih poglavij. V prvem delu bom opredelila cilje in pomen diplomskega dela ter podala raziskovalno vprašanje. Poleg tega bom opredelila raziskovalne metode, ki jih bom uporabila skozi diplomsko nalogo. V teoretičnem delu bom opredelila koncepte, kot so asimetrično vojskovanje, partizansko delovanje, gverila, uporništvo, terorizem, taktika delovanja uporniških in terorističnih skupin, ter definirala pojme paravojaške in paradržavne formacije. Z opredelitvijo navedenih pojmov in konceptov bom postavila osnovo diplomskega dela in naprej razvijala možne odgovore na zastavljeno raziskovalno vprašanje.

V nadaljevanju se bom v zgodovinski analizi osredotočila na albansko nacionalno vprašanje, koncept Velike Albanije ter na položaj Albancev zunaj meja Albanije.

V zadnjem delu bom s študijo primera obravnavala tri najbolj aktivne albanske paravojaške in paradržavne formacije in njihovo taktiko delovanja ter na podlagi ugotovitev celotne diplomske naloge odgovorila na zastavljeno raziskovalno vprašanje.

Za konec sledijo zaključek, literatura in priloge.

3 TEORETIČNO IZHODIŠČE

3.1 Paravojaške in paradržavne formacije

Za obrazložitev terminov paravojaške in paradržavne formacije moramo izhajati iz njihovih osnovnih pojmov, in sicer moramo opredeliti pojma vojska in država.

Pri opredeljevanju pojma vojska sem se za definicijo obrnila na Vojno enciklopedijo, ki je vojsko opredelila kot kopenski del oboroženih sil oziroma tudi celotne oborožene sile (Gažević 1974, 215). Vojska je običajni naziv za vojaško silo določene države ali zveze držav (vojaškega bloka, pakta). Ta naziv je bil v omenjenem smislu v uporabi do 20. stoletja, dokler je bila vojaška sila sestavljena iz pehote, konjenice, artilerije, inženirjev in mornariških sil. Takšne sile danes v večini držav poimenujejo s terminom kopenska vojska. Po 1. svetovni vojni, ko se je vojaška sila po obsegu, organizaciji in materialno tehničnih sredstvih znatno razširila in ko so njene aktivnosti vse bolj zajemale tudi morska in zračna prostranstva se vse bolj spreminja tudi naziv vojaška sila oziroma vojska v naziv oborožene sile (Šentilja in drugi 1979, 569). Oborožene sile so specializirana oborožena organizacija države, ki je pripravljena in organizirana za vodenje oboroženega boja. Kot imanentni del državne organizacije so oborožene sile glavni instrument za varovanje neodvisnosti in teritorialne celovitosti države, obstoječega političnega in ekonomskega sistema, oziroma za izvajanje državne politike v vojni. Po mednarodnem vojnem pravu oborožene sile zajemajo: kopenske, mornariške in letalske vojaške sile, kot tudi vse ostale oborožene formacije-policijske enote, enote teritorialne obrambe in tovarniške zaščite, nacionalne enote in razne prostovoljske oborožene formacije, ki imajo ne glede na njihovo velikost in specialnost, v skladu z notranjimi predpisi države zunanje oznake (Gažević 1974, 215). Za del oboroženih sil se smatrajo tudi enote organiziranih odporniških gibanj, ki so na eni strani v vojni, ne glede na to na katerem ozemlju delujejo, pod pogojem, da so vojaško organizirani, da nosijo oznake za razpoznavanje, da odkrito nosijo orožje in da v vojaških akcijah upoštevajo pravila vojnega prava (Šentilja in drugi 1979, 220).

Če izhajamo iz zgornjih opredelitev pojmov vojska in oborožene sile, lahko iz tega izpeljemo tudi pojem paravojaške sile oziroma formacije, in sicer: so formacije, ki delujejo ločeno od rednih, regularnih oboroženih sil, vendar so jim podobne po

organizaciji, oborožitvi, usposabljanju in cilju delovanja (Answers.com 2009).

Kot že prej omenjeno tudi mednarodno vojno pravo definira oborožene sile in vrste njihovih pripadnikov ter jih pogojuje z odkrito nošnjo orožja, oznakami za razpoznavanje in upoštevanjem pravil vojnega prava. Vendar je prav tu ločnica med regularnimi oboroženimi silami in paravojaškimi silami oziroma formacijami, saj zadnje redko nosijo razpoznavne znake, prav tako ne nosijo odkrito orožja in ne spoštujejo pravil mednarodnega vojnega prava.

Pojem država razumemo tudi kot vsoto oblastnih struktur, ki imajo vpliv na nadnacionalni, nacionalni, regionalni in lokalni ravni. Znotraj teh struktur je opredeljenih več centrov odgovornosti, na prvem mestu pa je vloga vlade kot neposrednega političnega usmerjevalca celotnega javnega sektorja in posrednega regulatorja oz. akterja zasebnega in razvijajočega se tretjega sektorja (Kovač in drugi 2004, 2).

Tudi dr. France Bučar meni, da je potrebno za opredelitev paradržave najprej opredeliti pojem država, ki ga je opisal takole:

Pri opredeljevanju pojma države se gibljemo (...) na področju dveh skrajnostnih pogledov. Na eni strani pojem dominija, ki ga najdemo najbolj plastično odraženega v Ludviku 14., pripisovanemu izreku »država, to sem jaz«, na drugi strani pa pojem skupnosti na temelju družbene pogodbe-Contract social. V obeh primerih gre za urejanje notranjih družbenih odnosov v družbi in s tem povezano odločanje o interesih različnih nosilcev. V prvem primeru gre za urejanje na temelju moči, in iz tega izvedene monopolne pravice, ki si jo na temelju te moči prisvaja vladar. V drugem pa gre za porazdelitev te pristojnosti med državljane na temelju formalne enakopravnosti, dejansko pa v skladu z močjo, s katero razpolagajo nosilci posameznih interesov. Vladar je to pravico izgubil, ko je zaradi notranjega družbenega razvoja in s tem povezane diferenciacije moč za urejanje notranjih odnosov prešla na vrsto drugih nosilcev, od katerih je odvisen obstoj in razvoj družbe. Moč, izvirajočo iz različnih naslovov in izvorov, je potrebno spraviti v medsebojno soodvisnost in uravnoteženost, da družba lahko obstane kot relativno harmonična skupnost. To naj bi ustvarila družbena

pogodba, ustava. (...) Ustava naj bi z institutom delitve oblasti preprečila, da bi nosilec posamezne veje oblasti kot izvoru moči izkoristil državo kot sredstvo za uveljavljanje svojih lastnih interesov. (...). Paradržava nima neposredne zveze z delitvijo oblasti, saj sloni na njeni enotnosti. (...) Ob formalni državni strukturi se pojavi vzporedni organizem (...), s svojo lastno ureditvijo, lastno notranjo delitvijo oblasti, lastno strukturo, ki se v velikem delu zlije z državo, (...) ohrani pa svojo lastno individualnost (Bučar 2006).

Pogosto gre za paradržavo, ki je nova stvarnost, formalno pa ne obstaja, obstaja lahko na primer kot politična stranka (Bučar 2006).

Jože Pučnik (2001, 38) je opredelil paradržavo kot najrazličnejše neformalne mehanizme oblasti v državi, ki imajo ideološke, politične in gospodarske temelje. To so skupine in klike, ki so povezane neformalno, a učinkovito, in si med seboj pomagajo, se skrivajo in ščitijo. Njihova moč je lahko tako velika, da pogosto diktira ukrepe formalnim vzvodom oblasti, da na njim koristen način uporabljajo legalne pristojnosti in se tako skorumpirajo.

3.2 Asimetrično vojskovanje

Pojem asimetrično vojskovanje se običajno nanaša na spopad, v katerem se sodelujoči akterji ali skupine po moči delovanja bistveno razlikujejo. Tako vojskovanje zajema taktike in strategije nekonvencionalnega vojskovanja, šibkejši nasprotnik pa poskuša z uporabo določene strategije zmanjšati pomanjkljivosti v svojih vrstah (Ancker in drugi 2003, 21–22).

Čeprav se v definicijah asimetričnega vojskovanja pogosto omenja številčno razmerje med vojskujočimi stranmi, je ob bolj podrobnem pregledu definicij lahko razvidno, da prevladuje kvalitativni vidik nad kvantitativnim. Bistvo asimetrije je namreč v kvalitativnih prvinah, ki jih stran v spopadu uspešno in učinkovito uporabi sebi v prid.

Posplošeno definicijo, ki vključuje med avtorji zelo razširjen pojem »not fighting fair«, podaja Wilson (1998, 169) v poročilu Strategic Assesment Engaging Power for Peace.

Asimetrične grožnje opredeli kot »nepošteno bojevanje«, ki vključuje presenečenje na vseh operativnih in strateški ravneh ter uporabo orožja, ki ga napadena država ne pričakuje.

»Asimetrični konflikti vsebujejo asimetrijo zmogljivosti in asimetrijo interesov. Asimetrija zmogljivosti se nanaša na uporabo vseh sredstev določene države za izrabo prednosti pred drugo državo, tudi s pomočjo orožja za množično uničevanje. Asimetrija interesov se nanaša na agresorjevo predstavo o tem, kaj nasprotniku ključnega je v spopadu lahko ogroženo« (Roberts 2002, 3–4).

Milovac (2001, 25) piše o asimetričnem bojevanju s strani šibkejšega nasprotnika, in sicer:

V doktrinarnem pogledu asimetrični izziv nastaja kot posledica konflikta dveh ali več strani v spopadu, od katerih je ena-ali pa jih je več- šibkejša in zato ni sposobna sprejeti klasičnega spopada, v katerem bi uporabljala enaka sredstva kot nasprotniki. Omenjena slabost, ki šibkejšo stran, če sprejme klasični spopad, vodi v poraz, oblikuje potrebo po iznajdbi drugačnih sredstev in načina vodenja oboroženega boja, ki bi omogočil doseči taktično prevaro in strateško zmago. V ta namen se šibkejši nasprotnik največkrat naslanja na: prevaro, presenečenje in prenos spopadov v okolje, v katerem tehnološke prednosti postanejo manj pomembne ali celo nepomembne.

Svete (2002, 29) pa je asimetrično vojskovanje opredelil kot vojskovanje, kjer akterji od posameznika do mednarodnih koalicij uporabljajo metode in sredstva v določenem času in na tak način, da ob upoštevanju nasprotnikovih in lastnih defenzivnih in ofenzivnih zmogljivosti ter ranljivosti povzročijo najbolj nesorazmerne učinke glede na vložena sredstva. Pri tem gre za uporabo vojaških in nevojaških oblik na vseh ravneh interakcij med akterji, od mirodobnega stanja do vojne.

Značilnosti asimetričnega vojskovanja je podrobno opredelil McKenzie (2000, 3–17) in s tem pripomogel k lažjemu razumevanju asimetrije. Razdelil jih je na pet lastnosti: nesorazmernost interesov, volja nasprotnika, strateški učinek, učinkovitost, aktiven proces grožnje in odgovori nanje.

Nesorazmernost interesov je bistvena prvina asimetričnega vojskovanja in pride do izraza, ko si nasproti stojita šibek nasprotnik z življenjsko pomembnimi interesi in močnejši nasprotnik, katerega interesi so manj pomembni za njegov obstoj.

Druga izjemno pomembna lastnost asimetričnega vojskovanja je volja nasprotnika. Delovanje proti volji nasprotnika je lahko nadomestilo za gmotne in druge pomanjkljivosti akterja v spopadu. Psihološki učinek ima tudi strateške dimenzije, čeprav se ga uporablja večinoma na taktični ravni (McKenzie 2000, 3–17).

Tista stran, ki je pripravljena na večje tveganje oz., ki uspe prepričati nasprotnika, da je pripravljena na večje tveganje, pridobi psihološko prednost, kar je izjemnega pomena v kakršnemkoli vojskovanju (Kissinger v Luard 2001, 630–631).

Končni cilj asimetričnega delovanja je strateški učinek, kar omogoča zagotovitev nacionalne varnosti in zunanjepolitičnih ciljev posamezne države. Končni cilj je dosežen prek delovanja na taktični in operativni ravni, kar pripelje do strateških dosežkov. Iz tega je razvidno, da se asimetrični pristopi uporabljajo na vseh ravneh vojskovanja.

Učinkovitost asimetričnega vojskovanja se ugotavlja na podlagi tega kateri pristop deluje in kateri ne. S stališča tarče so nepričakovane akcije najučinkovitejše saj je nepredvidljivost zelo pomemben element asimetričnega vojskovanja. Učinkovitost akcije lahko povzroči nasprotniku nesorazmerne posledice glede na gmotne, denarne, časovne in druge vire, ki jih je porabil napadalec. Ne glede na to na kateri ravni je bila izvedena akcija, so njene posledice vidne na strateški ravni (McKenzie 2000, 17).

Element presenečenja je temelj za vsa delovanja, saj daje taktično prednost strani na odločilni točki bitke. Učinek presenečenja je tako močan, da razrahlja vezi enotnosti v oboroženih silah, s čimer pride na dan individualnost posameznega poveljnika (Clausewitz 1963/2004, 121–124).

Proces akcije-reakcije je v asimetričnih spopadih neizogiben, saj vsa dejanja ene strani pripeljejo do odgovora druge strani. Narava asimetrične grožnje je torej odvisna od dejanj in odločitev na strateški ravni obeh strani.

Vsi principi delovanja, ki jih bom opisala na naslednjih straneh izhajajo iz asimetričnega vojskovanja in vsi v sebi nosijo elemente asimetrije. Ogledali si bomo pojme partizansko delovanje, gverila, uporništvo, in terorizem, ter iz vseh teh pojmov izpeljali prvine taktike uporništva in terorizma.

3.3 Partizansko delovanje

Partizanstvo je oblika delovanja, ki je v družbi prisotna od časov francoske revolucije, njegovo delovanje pa se od naroda do naroda razlikuje po poimenovanju, cilju delovanja in še nekaterih principih.

Da bi dobili bolj natančno opredelitev partizanskega delovanja moramo podrobneje pogledati principe delovanja in taktiko partizanov.

Partizansko taktiko se opredeljuje kot hitre in nenadne napade na dele sovražne vojske in njene Transporte, skladišča, tovarne, letališča, komunikacije, predore in mostove. Važna oblika takega delovanja je razkrinkavanje sovražne propagande, krepitev morale med ljudmi, saj je takšna taktika možna le ob vsestranski podpori ljudstva (Šafar in Snoj 1973, 32).

Vsaka partizanska vojna ima svoje lastne strateške probleme, med katere spadajo izbor osnovnih oblik odpora in oboroženega boja, organizacija partizanskih enot in plan njihovega nadaljnega organizacijskega razvoja, sistem vodenja, izbor geografskih področij na katerih bo težišče oboroženih akcij in kjer bodo ustvarjena širša svobodna ozemlja kot uporniške baze. Za partizansko oz uporniško strategijo velja strategija obrambe, to je strategija izogibanja porazu, do katerega bi prišlo, če bi se takoj zavzela odločujoča bitka. Po drugi strani na taktičnem nivoju obstaja načelo stalne uporniške aktivnosti in iniciative, da celotno bojevanje ustvarja sliko neprekinjene, čeprav prostorsko in časovno ne nujno stalne partizanske protiofenzive. Partizansko gibanje ima v rokah ne samo taktično ampak tudi strateško iniciativo, kar mu omogoča aktivnost v strateškem okviru. Razpršitev osnovnih regularnih sil in njihova razcepitev na dele, da bi se nato lahko s taktiko hitrih manevrov in nenadnih napadov na najšibkejših delih sovražne vojske prizadele čim večje izgube. Partizanski taktični

manever ima vedno, pred in med bojevanjem, za cilj, da enoto postavi nasproti sovražniku, tako da ne udarja v čelo njegovega bojnega postroja, ampak v boke in hrbet, v mehka in občutljiva mesta. Z udarom v takšna mesta se sovražnik zbega, razstroji in razbije tako, da se njegov neprilagodljiv mehanizem ne uspe urediti za racionalno in uspešno reagiranje (Kleut 1983, 35).

Osnovne lastnosti partizanskega delovanja so: *načelo zavzemanja in zadržanja initiative*, ki ima najširšo možno uporabo in se ga ne sme izpustiti iz rok vse do uresničitve zastavljenega cilja, saj bi to zanj pomenilo brezpogojni propad; *manevrska sposobnost* je produkt nevezanosti na določen ožji prostor in objekte, odličnega poznavanja zemljišča in neobremenjenosti enot s težko oborožitvijo. Takšne enote so sposobne hitre oddaljitve od ogroženega mesta, v vsakem času in pod vsemi vremenskimi pogoji, ter se tako umaknejo uničevalnemu ognju sovražne bojne tehnike (Kleut 1983, 40).

Njihova delovanja so hitra in odločna, to so bliskoviti udari, hitro in energično izkoriščanje uspeha in po potrebi hitri umik s kraja akcije, da se sovražniku ne omogoči možnost stopi v bitko z urejenimi enotami in po načrtu. Iniciativa, gibljivost in obveščenost omogočajo partizanom doseganje presenečenja. Presenečena enota je deloma paralizirana dokler traja presenečenje, ki pa je lahko ključno za to, da se zmaga ali izgubi bitko (Kleut 1983, 65).

3.4 Gverila

Gverila je družbena faza, katere prvi del je zaznamovan z oboroženim odporom majhnih skupin, ki delujejo v podeželskem okolju, kjer je nadzor oblasti šibak (Thackrah 2004, 129). Thackrah (2004, 108) navaja, da je bila gverila sprva uporabljena za označevanje izvajanja operacij s strani neregularnih enot nasproti sovražni vojski ali s strani lokalnega prebivalstva nasproti okupacijski sili. Njihova taktika temelji na vznemirjanju sovražnika, sabotazi komunikacij in izvajanju nenadnih napadov. Gverila je oblika vojskovanja s katero šibkejša stran prevzame taktično ofenzivo v izbranih oblikah, času in kraju.

International Military and Defence Encyclopedia opredeljuje gverilo kot skupek psihološkega vojskovanja, terorizma, sabotaž in prevratov. Lastnosti uspešnih gverilskih skupin so: posebna motiviranost in želja po strogem urjenju in disciplini, simpatija do ciljev gverilskega gibanja, karizmatični voditelji, primeren teren, dostop do virov hrane, učinkovita obveščevalna mreža, taktična usposobljenost skupaj s primernimi treningi, orožjem, terensko medicinsko ekipo in komunikacijskim sistemom. Gverilska gibanja najpogosteje sodelujejo v naslednjih razmerah: boj gverilcev proti nepriljubljeni vladi, skupno sodelovanje gverilskih sil in regularnih vojaških in varnostnih sil proti tujim okupatorjem oz. proti skupnemu sovražniku ter boj med dvema ali več gverilskimi gibanji za prevlado nad določenim ozemljem (Bongard in ostali 1993, 2810).

Gverilsko bojevanje je metoda nekonvencionalnega bojevanja, ki zajema hitre akcije proti sovražnikovim silam, ki so številčnejše in bolj opremljene. Gverilsko bojevanje temelji na mobilnosti, ki je ponavadi večja kot pri običajnih vojaških formacijah. Ravno mobilnost omogoča hitre napade in umike, ter izogibanje nasprotnikovim vojaškim silam. Za uspeh gverilskih operacij sta močno pomembna izvidništvo in presenečenje. Gverilske enote se običajno ne poslužujejo konvencionalnega bojevanja, temveč se bolj zanašajo na nekonvencionalne metode, kot so zasede, sabotaže, diverzije za preusmerjanje pozornosti, atentati, pri čemer se izogibajo večjim bojem z močnejšimi nasprotnikovimi silami ali operacij na teritoriju, kjer gverilci nimajo prednosti (The New Encyclopaedia Britannica 2002, 544).

Hoffman meni, da se pojem gverila pogosto enači s pojmom uporništvo, prav tako pa se ga zamenjuje s pojmom terorizem (Hoffman 1998, 41–44).

3.5 Uporništvo

Uporništvo je zelo širok pojem, katerega raba je prisotna na različnih področjih življenja.

Vojaška definicija uporništva je povezana z uporom proti določeni državni ali vojaški avtoriteti, in sicer z namenom upreti se obstoječi oblasti oz. vojaškim pritiskom. Thackrah v Dictionary of Terrorism opredeljuje uporništvo (angl. Insurgency) kot boj

med nevladajočo skupino in vladajočo oblastjo, pri tem pa prva namenoma uporablja politične vire in instrument nasilja za doseg legitimitnosti določenih aspektov političnega sistema, ki se vladajoči oblasti zdijo nelegitimni. Legitimnost in nelegitimnost dejanj upornikov sta odvisni od percepcije javnosti glede na to, ali se javnosti zdi obstoječi politični sistem moralen ali nemoralen. Uporniki se želijo s pomočjo nasilnega upora ločiti od obstoječega sistema in vzpostaviti neodvisni politični sistem (Thackrah 2004, 127–128).

Uporniki uporabljajo tako politične vire kot inštrument moči in nasilja proti vladajoči avtoriteti za doseg svojih ciljev.

Uporništvo je po besedah Thackraha (2004, 128) bolj politični kot vojaški fenomen. Analiza tega fenomena je pokazala, da so uporniške organizacije odvisne predvsem od svojega vodstva in od tega, koliko jim vladajoča stran nameni pozornosti. Ko se pokažejo potrebe po novih članih jih uporniške skupine z vsemi sredstvi novačijo na tistih področjih, ki so najmanj naklonjena vladajoči strani. Pogosto se zgodi, da uporniki ustanovijo paralelno hierarhijo, ki tekmuje z vladajočimi institucijami. V tem primeru se lahko zgodi, da bo paralelna institucija ob primernih vojaško-političnih okoliščinah prevzela popolno oblast nad obravnavanim prostorom.

Enotnost si uporniki prizadevajo doseči s skupno držo do pomembnih področij, s skupnimi sankcijami in organizacijsko strukturo.

Najbolj znan vidik strategije upornikov je pritisk na zunanje sodelavce z namenom izničiti vladne prednosti. Moralna podpora je najcenejša in predstavlja najmanj rizika za donatorja podpore ter vključuje javno potrditev, da se uporniško gibanje bojuje za pravične cilje in mu je zato javnost naklonjena. Politična podpora gre še korak dlje in podpira strateške cilje uporniškega gibanja v mednarodni javnosti. Materialna podpora je bolj konkretna in predstavlja večje tveganje za zunanje podpornike, obstaja pa v obliki denarne pomoči, orožja in streliva, medicinskih pripomočkov, hrane in urjenja. Pomoč prihaja tudi v obliki provizij za vojaške svetovalce in bojne enote. Tovrstna pomoč je za upornike zelo dragocena, saj je za njihovo uspešno delovanje potrebna popolna logistična podpora. Glede na konceptualno strukturo uporniških gibanj njihova strategija variira od skrbno izpeljane do kaotične.

Uporniki, ki so zvesti leninistični teoriji, verjamejo, da lahko majhna, močno povezana, disciplinirana in visoko organizirana zarotniška skupina, ki ima podporo večine večjih zapostavljenih družbenih skupin (kot na primer delavskega razreda), doseže večino ciljev uporniškega gibanja. Leninistični pristop se nanaša na vlade, ki so odtujene od svojega naroda in bi se predale ob soočenju s terorističnim dejanjem nižje intenzivnosti, kateremu bi sledil vojaški udar, prevzem komunikacijskih kanalov v državi, vladnih uradov in ostalih institucij.

Najbolj dovršena uporniška strategija pripada maoistični teoriji, ki pripisuje velik pomen popularnosti, obširnemu organizacijskemu boju in okoljskim virom, ki so nujni za podaljševanje konflikta proti sovražni strani. Maoistični pristop je sestavljen iz jasnih korakov, od katerih vsak doseže določeno stopnjo na poti k cilju in ni odvisen od stopnje pred njim. Faze maoističnega pristopa so terorizem, gverila in tradicionalno vojaško posredovanje (Thackrah 2004, 129).

Za obrazložitev delovanja taktike upornikov je potrebno najprej razložiti pojem taktike

Po definiciji Dictionary of Military Terms (Dunningan 2003, 233) je taktika kombinacija ognjene moči, formacije in manevra, s katero se doseže vojaški cilj. Taktika se v osnovi nanaša na naslednje vojaške formacije: bataljon, brigada, divizija in druge ekvivalentne vojaške formacije ter njim določene cilje realizacije.

Skripta Taktika (Beslič in drugi 2003, 13), ki jo za učne namene uporabljata Center vojaških šol in Slovenska vojska, definira taktiko kot vejo vojne veščine, ki se ukvarja s preučevanjem pojavov in zakonitosti oboroženega boja na področju bitke in boja. Taktika ju spremlja in preučuje v frontalni in partizanski obliki oboroženega boja z osredotočenimi silami in tudi v razpršeni bojni razporeditvi ter boj in bitko v posebnih pogojih na fronti v sovražnikovem in svojem zaledju. V boju in bitki na domačem ozemlju sodelujejo v oboroženih in neoboroženih oblikah boja in odpora poleg vojaških enot tudi drugače organizirani državljani (Beslič in drugi 2003, 14).

Definicijo taktike delovanja upornikov lahko sestavimo na podlagi taktike gverilskega in partizanskega delovanja, saj gre za zelo podobne pojme. Opredelili bi jo lahko kot : hitri in nenadni napadi na dele nasprotne strani, ponavadi sovražne vojske, predvsem na

njene vitalne dele, kot so komunikacije in logistični del. Zaznamujejo jo velika mobilnost, odločnost, ofenzivnost in zadrževanje iniciative, izogibanje odločilni bitki, pogoste so zasede, sabotaže in atentati, stik z nasprotno vojsko pa je po pravilu v bok ali hrbet nasprotnika in nikoli čelno, saj bi to pomenilo absolutno izgubo bitke in iniciative. Namesto tega nasprotnika preseneti in zmede, kar je tudi ključen dosežek taktike upornikov. Ko pa gre za uporništvo proti vladajoči politični opciji, pridejo predvsem v poštev sabotaže, atentati, pridobivanje podpore čim večjega števila prebivalcev, podpihovanje nestrpnosti do vladajoče strani, korupcija, organiziran kriminal in teroristična dejanja kot dokaz, da vladajoča stran ni sposobna več voditi države.

Kot lahko razberemo iz zgoraj opisanih taktik partizanskih in gverilskih skupin so skupni faktorji omenjenih taktik: hitre akcije, pomembna je mobilnost enot, hitri napadi, hitri umiki, izogibanje glavnini sovražnikovih sil, pomembnost presenečenja ter obveščenosti in izvidništva. Nadvse pomembna dejavnika pri taktiki teh skupin sta poznavanje ozemlja in sodelovanje s prebivalci na ozemljih kjer potekajo boji.

Zasledimo lahko tudi povezavo med uporništvom in terorizmom, kar bo podrobneje predstavljeno v naslednjem delu.

3.6 Terorizem

Osnovati eno samo definicijo terorizma je izredno težko, že samo zaradi različnih dojemanj vlad in držav ter zaradi spreminjajoče konotacije besede terorizem zadnjih dvesto let. Po drugi svetovni vojni je bil terorizem namreč obravnavan znotraj revolucionarnega konteksta, v 1980-ih pa je bil označen za premišljeno sredstvo za destabiliziranje Zahoda, še posebej se poveča pomen državnega terorizma. Tako je bil terorizem označen kot prikrito vojskovanje, s katerim so se lahko šibkejše države postavile po robu močnejšim državam (Hoffman 1998, 25–27).

International Military and Defence Encyclopedia definira terorizem kot naklepno, politično motivirano nasilje, storjeno proti civilnim ciljem s strani skupin ali posameznikov iz drugih držav (mednarodni terorizem). Z izrazom »state supported international terrorism« avtorji namigujejo na tiste države, ki podpirajo mednarodne

teroristične skupine oz. sodelujejo v terorističnih napadih z namenom vplivati na politiko napadenih držav, za vzpostavitev ali okrepitev njihovega regionalnega ali globalnega vpliva. V nekaterih primerih je njihov cilj tudi uničenje oz. izvajanje terorja nad disidenti in narodi drugih držav.

Mednarodni terorizem vsebuje naslednje elemente: (1) prevratniško nasilno dejanje ali grožnje v tuji državi ali proti tujemu narodu; (2) sredstvo politike za doseg širitve političnega nadzora oz. za doseg političnih sprememb; (3) cilji, materialni ali civilni, katerih smrt, poškodbe ali uničenje so sredstvo za doseganje želenega političnega izida; (4) državno vmešavanje in sodelovanje ter usmerjanje terorističnih aktivnosti.

Državno sponzorstvo terorističnih aktivnosti lahko vključuje propagando, politično podporo, obveščevalne dejavnosti, financiranje, urjenje in oskrbo z orožjem ter direktno tajno udeležbo. Država s svojim sponzorstvom izkorišča teroristične aktivnosti kot nadomestek za tradicionalno vojskovanje, ko je le to preveč tvegano ali pa je tako vojskovanje prevelik finančni zalogaj (Bongard in ostali 1993, 2732).

Kot drugo poglobljeno kategorijo omenjata nedržavni terorizem (tudi terorizem posameznikov ali skupin), ki je v bistvu težka klasična nasilna kriminaliteta (zlasti zoper življenje in telo, zdravje, prostost, premoženje in splošno varnost), z nekaterimi posebnostmi na strani storilčevega motiva. Kot zelo pogost element definicije terorizma se navaja povzročanje strahu v družbi (Korošec in Bavcon 2003, 79–81).

Poleg motiva širjenja strahu so za storilce terorističnih dejanj značilni tudi naslednji motivi: ideološki in politični elementi na etični, rasni, verski, jezikovni ali podobni podlagi, pa tudi elementi strasti, odsotnost ali vsaj drugotnost premoženjskih in osebnih interesov storilca, iskanje publicitete za dejanje, radikalnost ali fanatičnost motiva ter tudi, odločenost storilca žrtvovati svoje življenje med napadom na druge (Korošec in Bavcon 2003, 81).

Vojni Leksikon (Petrović in Petrović 1981, 622) pravi, da je terorizem organizirana in sistematična uporaba nasilja z namenom, da se z izzivanjem strahu in osebne nevarnosti prebivalstva zruši avtoriteta države in dosežejo nekateri od političnih ciljev.

Wilkinson (2000, 12) razlaga, da je tisto, kar loči terorizem od drugih oblik nasilja

namerna in sistematična uporaba prisilnega zastraševanja za zadovoljitev političnih ciljev.

Alex Schimd je na podlagi raziskave pogostosti pojavljanja določenih terminov v definicijah terorizma oblikoval svojo definicijo terorizma. Rezultat raziskave je sledeč: terorizem je strah vzbujajoča metoda ponavljajočih se nasilnih dejanj s strani marginalnih posameznikov, skupin ali držav, zaradi posebnih kriminalnih ali političnih razlogov, s čimer neposredne tarče nasilja niso glavne tarče. Neposredne žrtve nasilja so ponavadi izbrane naključno (priložnostne tarče) ali selektivno (reprezentativne ali simbolične tarče) iz ciljne populacije in služijo kot prenašalci sporočil. Komunikacijski proces na osnovi grožnje in nasilja med teroristi (organizacijo), (ogroženimi) žrtvami in glavnimi tarčami se uporablja za manipulacijo glavne tarče (občinstvo) (Schimd v Tuman 2003, 13–14).

Teroristična dejanja so po definiciji Evropske Unije definirana kot namerna dejanja, ki lahko resno ogrozijo varnost države ali mednarodne organizacije z ustrahovanjem prebivalstva, destabilizacijo in uničevanjem temeljnih političnih, konstitucionalnih, ekonomskih in socialnih struktur. Za terorizem štejejo naslednja dejanja:

- napadi na posameznikovo fizično integriteto,
- ugrabitve in zajemanje talcev,
- uničevanje političnih ali javnih zgradb, objektov z informacijskim sistemom,
- zaseg sredstev javnega transporta, kot so letala in ladje,
- proizvodnja, posedovanje, nakup, transport in uporaba orožja, eksploziva oz. jedrskega, biološkega ali kemičnega orožja,
- izpust nevarnih snovi, povzročanje požarov in poplav,
- sabotaža in onesnaženje vodnih in električnih virov oz. kateregakoli drugega poglobitnega naravnega vira,
- usmerjanje oz. sodelovanje v aktivnostih terorističnih organizacij vključno s financiranjem oz. oskrbo z materialnimi viri.

Za teroristično skupino se smatra skupina ali posameznik, ki zakrivi zgoraj navedena dejanja, ne glede na zgradbo in organiziranost skupine (European Union 2001).

Tudi taktika delovanja terorističnih skupin nima neke splošne definicije, ampak je kvečjemu sestavljena iz več definicij, kaj terorizem sploh je. Kljub temu lahko naštejemo nekaj načinov dela terorističnih skupin, ki pa se od skupine so skupine razlikujejo. Čeprav vsi načini delovanja niso relevantni za izbrano temo, jih bom vseeno navedla, saj se s tem nakažejo ločnice med uporništvom in terorizmom.

Do danes so teroristične skupine svoj boj poudarjale skozi naslednje načine delovanja: ugrabitve, umori oseb iz družinskega življenja politikov, gospodarstvenikov, pripadnikov varnostnih in oboroženih sil, ugrabitve potnikov na javnih transportnih sredstvih, požigi in bombni napadi na javnih krajih, v verskih objektih, oboroženi napadi in zasede določenih objektov s simbolnim ali dejanskim pomenom za družbeno življenje, sabotáže (javnih služb), prevare in zavajanje. Za glavno oborožitev sta dolgo veljala osebno orožje in eksplozivi (Dakič 2004, 51).

3.7 Ženevske konvencije

Tretja Ženevska konvencija o ravnanju z vojnimi ujetniki z dne 12. avgusta 1949 v svojem 4. členu med opredeljevanjem vojnih ujetnikov opredeli tudi pripadnike milic in prostovoljnih enot vključno s pripadniki organiziranih odporniških gibanj, ki pripadajo strani v spopadu, z naslednjimi pogoji:

- da jih vodi oseba, ki je za svoje podrejene odgovorna,
- da imajo določen prepoznavni znak, ki je od daleč opazen,
- da odkrito nosijo orožje,
- da pri vodenju svojih operacij upoštevajo vojaške zakone in običaje.

Prav tako 3. konvencija govori o odporniških gibanjih kot akterju v konfliktu takrat, ko jih kot take prizna država na katere ozemlju se odporniško gibanje nahaja. Šele ko država (podpisnica Ženevske konvencije) prizna odporniško gibanje, le-to lahko uveljavlja pravice zapisane v Ženevskih konvencijah. To lahko storijo tudi mednarodne organizacije (Dolenc 1989, 60).

Omeniti pa je potrebno tudi to, da posamezniki ali skupine, ki zakrivijo teroristična

dejanja niso zajeti v Ženevskih konvencijah, zato za njih pravila ravnanja z vojnimi ujetniki ne veljajo. Kar pomeni, da jih mednarodno humanitarno pravo ne ščiti.

Teoretični del bom zaključila z naslednjimi ugotovitvami: iz zgoraj opisanih konceptov asimetričnega bojevanja, partizanskega delovanja, gverile, upornišva in terorizma je mogoče ugotoviti nekatere povezave med koncepti, pa tudi razlike, ki so posebej pomembne pri odgovoru na zastavljeno raziskovalno vprašanje.

Asimetrično vojskovanje zajema vse omenjene koncepte, saj je njegova glavna lastnost asimetričnost interesov in asimetričnost zmogljivosti, namen pa je povzročiti najbolj nesorazmerne učinke glede na vložena sredstva. Iz tega lahko izpeljemo tudi koncepte partizanskega delovanja, gverile in upornišva, saj vsi trije koncepti predstavljajo nesorazmernost zmogljivosti glede na svojega nasprotnika. Le-ta je v večini primerov predstavnik vladajoče strani (lastne ali tuje države). Terorizem se nanaša na drugo lastnost asimetričnega delovanja, in sicer nesorazmernost učinkov glede na vložena sredstva.

Ker se termini upornišvo, gverila in partizanstvo pogosto enačijo, je potrebno omeniti tistih nekaj elementov, ki jih vseeno ločujejo med seboj, in sicer: gre za različna poimenovanja skupin, ki želijo ali zaščititi svoje ozemlje pred tujimi okupatorji (partizani), ali pa želijo razširiti svoje področje nadzora, ponavadi v boju proti regularni vojski svoje države, s čigar vodenjem in politiko se ne strinjajo (gverilci).

Omeniti je potrebno tudi to, da teroristi, v nasprotju z gverilci in uporniki ne delujejo kot vojaške enote, ne zavzemajo teritorija, izogibajo se direktnim spopadam z nasprotnikov vojsko ter redko izvajajo oblast nad določenim teritorijem oz. prebivalstvom (Hoffman 1998, 42).

4 ALBANSKO NACIONALNO VPRAŠANJE

4.1 Geografska umestitev in demografski kazalniki Albanije

Albanija je država jugovzhodne Evrope, ki na zahodni strani meji na Jadransko morje, v notranjosti pa meji na naslednje države: Grčija, Makedonija, Kosovo in Črna gora. Od Italije je oddaljena le slabih 100 km, njena lega ob kanalu Otranto pa je za Albanijo skozi zgodovino predstavljala strateški pomen. Ožina namreč predstavlja povezavo med Jadranskim in Sredozemskim morjem, poleg tega pa skrajša prehod med Apeninskim in Balkanskim polotokom (CIA Factbook 2010a). Relief Albanije je na vzhodu gorat, proti Jadranskemu morju pa se spušča v nižino. Obmorske nižine so tudi najbolj poseljene, z večjimi mesti kot so Tirana, Drač, Elbasan, Skadar.

Zaradi svoje lege je Albanija izredno tranzitna država, kar pa seveda pomeni, da je zelo privlačna tudi za organiziran kriminal. Čez njo namreč poteka ena glavnih balkanskih kriminalnih poti, in sicer južna veja. Ta poteka skozi Grčijo, Makedonijo, Bolgarijo, Albanijo, Italijo, Srbijo, Črno goro, Bosno in Hercegovino, Hrvaško in Slovenijo. Pomembna je tudi povezava med pristaniščema Drač v Albaniji in luko Koper v Sloveniji (Arsovska in Janssens 2008).

Po podatkih iz leta 2009 ima Albanija 3.639.453 prebivalcev. Narodnostno so razdeljeni na naslednje etnične skupine: 95% Albancev, 3% Grkov in 2% ostalih. Ta podatek je iz leta 1989, ko je bil zadnjič opravljen popis prebivalstva. Ker je bila Albanija dolgo časa komunistična država, ki je prepovedovala kakršnokoli versko udejstvovanje, so bili podatki o verski pripadnosti zadnjič zbrani leta 1967, in sicer: muslimani 70%, albanski pravoslavci 20%, katoliki 10%. Leta 1990 so v Albaniji začeli z izvajanjem privatnih verskih obredov.

Pomemben je tudi o podatek o migracijah v Albaniji. CIA Factbook navaja naslednji podatek: leta 2009 je bilo zabeleženih -4,28 migrantov na 1000 prebivalcev, kar pomeni, da je tolikšno število ljudi zapustilo državo. Ta podatek ne ločuje ekonomskih migrantov in beguncev, niti ne ločuje zakonitih in ilegalnih migrantov (CIA Factbook 2010a).

Slika 4.1: Zemljevid Albanije in njenih meja s sosednjimi državami

Vir: MapsOf.Net (2010).

4.2 Zgodovinska analiza razvoja albanske države

Zgodovina albanskega naroda sega daleč v obdobje pred srednjim vekom, saj se mnogi avtorji sklicujejo na podatek, da so Albanci neposredni potomci Ilirov, ki so pred preseljevanjem narodov in pred zgodnjim srednjim vekom živeli na širšem območju Balkanskega polotoka. Vendar je potrebno upoštevati, da so se takrat vsi narodi na Balkanskem polotoku imenovali Iliri, kot take so jih smatrali tudi v tujem tisku. Takrat so Slovani in priseljenci Apeninskega polotoka na večjem delu tega območja asimilirali

prvotne prebivalce, ki so sprejeli jezik in kulturo prišlekov. Na območju primorja pa vpliv asimilacije ni bil tako močan, zato so prebivalci tam ohranili svoj jezik in kulturo. (Altimari 1984, 21–34).

V 14. st. je albansko prebivalstvo živelo v kneževinah, ki so nastale zaradi stoletne politične in verske razkovanosti Albanije na pravoslavno in katoliško vero. V tistem času na balkanska tla prvič stopijo Turki, ki so v naslednjih stoletjih ohranjali svojo prisotnost in negotovo ozračje na tem območju, predvsem pa so z napadi, plenjenjem in nasilno islamizacijo sprožili množično preseljevanje narodov od Bosporja do Dunaja. Z uničenjem državnih formacij balkanskih narodov, se je odprla pot za otomansko kolonizacijo Balkana. S sprejemom islama so se spremenile pravne in gospodarske razmere, množice so pridobile privilegije in varstvo, izgubili pa so nacionalno in civilizacijsko identiteto (Altimari 1984, 21–34).

Kljub temu, da je večina albanskih vladarjev priznala turško oblast, so se proti njej pogosto pojavljali upori, ki so vrhunec doživeli leta 1443, ko se je s Skenderbergom v Albaniji začel veliki osvobodilni boj in odpor Albancev proti turškim vpadom. S smrtjo Skenderberga 1468 upor proti Turkom izgubi idejnega vodjo, popolno oblast nad albanskim ozemljem pa Turki oz. Osmansko cesarstvo vseeno dobijo leta 1501. Mnogi muslimanski Albanci, ki so pod močnim vplivom Turkov, so v tistem času začeli s plenilskimi pohodi po ozemlju, kjer so večinsko živeli Srbi, Črnogorci in Makedonci. Albance so območja Kosova, Metohije, Moravske Srbije in zahodne Makedonije privlačila zaradi rodovitnosti, saj so bili sami v izjemno slabi gospodarski situaciji kot obubožani živinorejci, Turki pa so imeli vedno interes kolonizirati in islamizirati strateško pomembne točke (Altimari 1984, 49–55).

Kljub turški oblasti je narodna zavest mnogih meščanskih Albancev vzpodbujala upore in vstaje, njihov boj je dobil osvobodilni značaj v 19. st. z ustanovitvijo albanskega društva. Ker so turške oblasti v državi prepovedale nacionalne dejavnosti in širjenje nacionalnih idej, so njihova žarišča postale albanske kolonije zunaj njihove domovine. Gibanje se je okrepilo in preraslo v Albansko ligo z ustanovitvijo v Prizrenu leta 1878. Konec leta 1880 je bil ustanovljen komite pripadnikov avtonomističnega krila, ki je bil proglašen za začasno vlado. Ena od zahtev, ki jih je Liga postavila velikim silam je bila

združitve Albanije, ki je bila razdeljena na 4 vilajete, v enotni vilajet pod imenom Albanija. Vendar pa so njihove zahteve naletele na gluha ušesa evropskih velikih sil. Tako so konec leta 1881 Turki ponovno vzpostavili svojo oblast in zadušili Albansko ligo. Albansko prebivalstvo je tako ostalo razdeljeno na 4 vilajete in sicer: skadrskega, kosovskega, bitolskega in janinskega. Poudariti je treba, da na teh območjih ni živel le albanski narod, temveč so bili tu tudi makedonski, grški in srbski prebivalci (Altimari 1984, 59–82).

Proti koncu stoletja je Turčija, kljub rednim albanskim uporom, obdržala oblast nad vilajeti. Leta 1899 se v Peći sestanejo prvaki kosovskega, bitoljskega in skadrskega vilajeta. Njihov cilj je avtonomija Albanije. Zavedali so se namreč, da turško cesarstvo ni več zmožno preprečiti večjim balkanskim državam razkosavanja albanskega ozemlja. Pritiski s strani Grčije, Srbije in Črne gore so bili vsak dan večji, saj je vsaka od njih želela združiti svoj narod pod enotno državo. Zaradi nastalih okoliščin so vodje Albanske lige dojeli, da bodo le z oboroženim odporom lahko ubranili svoje zahteve po avtonomiji Albanije (Altimari 1984, 59–82).

Prav v temu obdobju so na Balkanu potekale balkanske vojne. Balkanske države so med letoma 1912 in 1913 izkoristile oslABLJENOST Turčije in proti njej sklenile tajne dogovore o delitvi njenega ozemlja na Balkanu. Prva je Turčiji napovedala vojno Črna gora, nato pa še Srbija, Bolgarija in Grčija. Grki so zavzeli dele Albanije, osrednjo Albanijo pa je zavzela Srbija, katere vojni cilj je bil izhod na morje čez Albanijo ali pri Solunu. Temu sta nasprotovali Avstro-Ogrska in Italija, ki sta udeležene države prisilili v podpis premirja. Premirje je prva prekršila Bolgarija, sledila je druga balkanska vojna, v kateri je bila največja poraženka Turčija. Izgubila vsa ozemlja na Balkanu, Srbija pa se je razširila na albansko ozemlje (Altimari 1984, 82–84). Albanija se je osvobodila srbskih in turških spon ter postala samostojna muslimanska država. Tako so odločili na kongresu veleposlanikov evropskih sil v Londonu leta 1913, predvsem zato, da bi preprečili Srbiji, da pridobi dostop do Jadranskega morja. Leta 1939 jo je med drugo svetovno vojno zasedla Italija, ki je že po razpadu Otomanskega cesarstva kazala kolonialne pretenzije do albanskega ozemlja, saj bi s tem pridobila pomemben strateški pas ob Otrantskih vratih. Po drugi svetovni vojni je Albanija postala komunistična država (Zupančič, 2009, 12). V naslednjih letih Albanija kot soseda socialistične države

Jugoslavije spremlja dogodke, ki so kontinuirano vodili do začetka konca skupne države Jugoslavije. To je bila tudi ponovna možnost za albanske manjšine zunaj meja Albanije, da se izvijajo iz primeža jugoslovanskih narodov.

4.3 Koncept Velike Albanije

Koncept Velike Albanije je ideja, ki izhaja iz osnovanja velike albanske države na podlagi zajemanja vsega ozemlja z albanskim etničnim prebivalstvom. Začetek koncepta sega v obdobje, ko je Albanija, razdeljena na 4 vilajete, pripadala Otomanskemu cesarstvu in se je želela v okviru cesarstva združiti v enoten vilajet Albanija, ki bi obsegal vsa ozemlja z albanskim življem.

Slika 4.2: Zemljevid 4 albanskih vilajetov v času Otomanskega cesarstva okoli leta 1878

Vir: Heroes Community (2008).

Prvič so te zahteve mednarodni javnosti predstavili v sklopu Prizrenske lige, ki je bila ustanovljena leta 1878 v Prizrenu. Mnogi trdijo, da so je bila takratna liga pod močnim pritiskom Turčije in da se je dejansko prvotno imenovala Liga lojalnih muslimanov (Berishaj 1989, 9). Martin Berishaj v Mednarodnem pomenu Prizrenske lige (1989, 19) navaja naslednji razlog za takratni albanski ekspanzionizem:

Albanski ekspanzionizem, ki je opazen v programu lige, je pri malih narodih in zaostalih državnih tvorbah skoraj reden pojav. Prvi razlog za to je osvajalska težnja vodečih, še fevdalnih, trgovsko-kapitalističnih krogov po sosednjih deželah in narodih. Če so ob tem manjše ali večje etnične skupine imigrirale v te sosednje dežele, potem je ekspanzija praviloma upravičena z zaščito teh manjšin, ki po drugi strani želijo svoj položaj manjšine spremeniti v položaj večine-primer Albancev v delu Makedonije, južne Srbije in v Pireju. To je pogost in tipičen pojav v obmejnih etnično mešanih krajih. Končno ta ekspanzionizem dobi politično taktiko v boju za nacionalni teritorij, ki sploh še ni določen.

Neodvisno od Prizrenske lige je bil sprejet Skadrski memorandum, ki je zajemal ideje o neodvisnosti Albanije od vseh nadvlad, kot zaveznico pa je priznaval le Anglijo, ter Grčijo (v možnem boju proti slovanski in turški invaziji) (Berishaj 1989, 47–52).

Visoka Porta je kmalu po letu 1881 spoznala, da ji je Albanska liga prerasla čez glavo in da mora čim prej ukrepati. Zato je poslala Derviš pašo z močno vojsko, da uniči delovanje lige. Zaradi partikularizacije albanskih plemen Albanci v odporu proti paši niso našli skupne besede, kar je privedlo do poboja in izгона mnogih intelektualcev ter do razpada prve albanske nacionalne politične sile v Albaniji (Berishaj 1989, 71–72).

Ideja o Veliki Albaniji je ponovno uvidela luč sveta med italijansko okupacijo Albanije leta 1943. Takrat so idejo obudili pripadniki organizacije Balli Kombëtar. S podporo okupatorja je Balli Kombëtar razširil svoje delovanje tudi v Jugoslaviji zlasti na Kosovu. Balli Kombëtar je bil glavni nosilec ideje o Veliki Albaniji, skupaj z njo pa še Kosovski komite in Druga prizrenska liga. Te organizacije so s poudarjanjem, da se borijo za svobodo Albancev na Kosovu in v zahodnem delu Makedonije, želele vključiti v svoje vrste čim več ljudi albanske narodnosti teh krajev in spodbujale velikoalbanski šovinizem. Po kapitulaciji Italije je Balli Kombëtar stopil na stran Nemcev in se

občutno okrepil. Oborožene akcije so izvajale njihove enote – balisti. Proti koncu 1944 so reakcionarne sile na Kosovu organizirale kontrarevolucionarni odpor v Drenici in še nekaterih krajih Kosova. Zato je bila leta 1945 vzpostavljena vojna uprava na Kosovu in Metohiji, jugoslovanska vojska pa je odpor zadušila.

Ideja o Veliki Albaniji ni nikoli povsem potihnila in tudi dogodki, ki so sledili v naslednjih desetletjih, so nakazovali na postopno uresničitev morda le malo omiljene različice te ideje.

Ob tem bi omenila odločitev, da pokrajina Kosmet (kjer je živela albanska manjšina) leta 1963 dobi status avtonomne pokrajine Kosova in Metohije, leta 1969 pa so jo preimenovali v SAP Kosovo. Leta 1974 je z ustavno reformo Kosovo utrdilo svoj status, z naraščanjem albanske populacije pa so le-ti dobili možnost oblikovanja nacionalnih institucij. Zaradi vse močnejših pritiskov na eni strani in realne populacijske ter ekonomske moči albanskega prebivalstva na drugi strani se je albanski nacionalizem stopnjeval, kar je privedlo do upora albanskega prebivalstva leta 1981 in posledično do ukinitve avtonomnosti obeh pokrajin (tudi Vojvodinske) leta 1989 (Zupančič 2009, 12). Omeniti je potrebno tudi to, da so bile leta 1981 na demonstracijah na Kosovu slišane parole »Kosovo-republika«, kar kaže na želje iredente po vertikalnem povezovanju vseh Albancev v Jugoslaviji in po ustanovitvi etnično čiste albanske republike, ki bi se kasneje priključila Albaniji (Altimari 1983, 220).

V naslednjih dveh desetletjih je sledila nova faza intenzivnih politično-teritorialnih sprememb z oblikovanjem novih nacionalnih držav. Osamosvojitve Kosova je bila zadnja faza tega burnega procesa (Zupančič 2009, 12).

4.4 Albanci zunaj meja Albanije

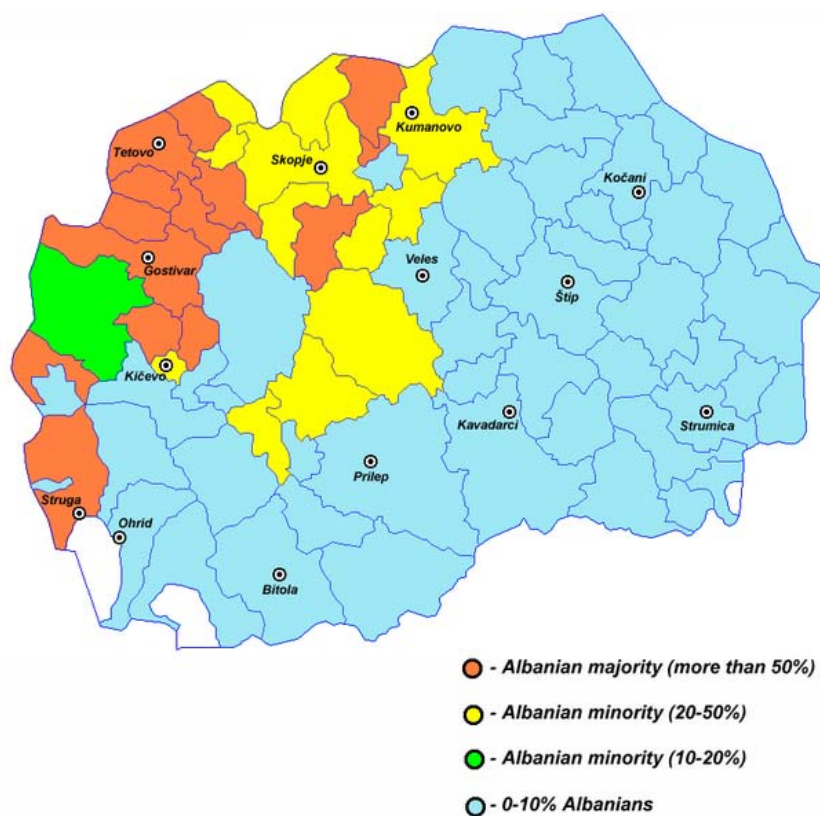
4.4.1 Makedonija

Albanci v Makedoniji predstavljajo največjo etnično manjšino, saj se je po podatkih popisa iz leta 2002 kar 509.083 ljudi opredelilo za Albance. Ta številka predstavlja 25% prebivalcev Makedonije. Največjih odstotek Albancev je v Tetovu (70%), v mestih

Gostivar, Debar in Struga pa predstavljajo dobro polovico prebivalstva. V glavnem mestu Skopje predstavljajo 14% prebivalcev (The State Statistical Office 2002).

Stopnja naraščanja albanskega prebivalstva je dosti višja od stopnje naraščanja makedonskega prebivalstva, zato se mnogi bojijo, da bodo po številu prerasli makedonsko prebivalstvo (Devetak 1999, 272). Delež Albancev je namreč od leta 1984 do 2002 poskočil s 17,2% (Poulton 1994, 76–77) na 25,2% (CIA Factbook 2010d). Ker je njihova rodnost povprečno trikrat višja od makedonske, ker govorijo različen jezik od večinskega prebivalstva, pripadajo večinoma muslimanski veroizpovedi in se praviloma ne mešajo z ostalim prebivalstvom, predstavljajo potencialno nevarnost za ozemeljsko celovitost Makedonije (Poulton 1994, 76–77).

Slika 4.3: Območja v Makedoniji kjer živijo albanske manjšine, glede na popis leta 2002

Vir: Wikipedia (2007).

Odnos med albansko manjšino in Makedonci se je po letu 2002 izboljšal, v bližnji preteklosti pa je med njimi prihajalo do mnogih sporov in tudi oboroženih spopadov. Leta 1981 so protestom na Kosovu sledile tudi manifestacije albanske manjšine v Makedoniji. Makedonske oblasti so se bale odcepitvenih zahtev in so z različnimi ukrepi poskušale zajezi ekspanzijo albanskega prebivalstva. Uvedli so obvezno šolstvo v Makedonščini, da bi zajezi širjenje islama pa so prepovedali organizirano versko poučevanje mlajših od 15 let. Leta 1989 so spremenili makedonsko ustavo, s čimer niso več priznavali manjšin in tako tudi znikali njihove manjšinske pravice. Leta 1992 so Albanci v Makedoniji organizirali referendum o oblikovanju »Iliride«, kulturno in politično avtonomnega območja znotraj Makedonije, ki bi zajemala ozemlja na katerih živijo Albanci, kar bi lahko predstavljajo prvo v vrsti dejanj za odcepitev območja. Referenduma se je udeležilo 90% upravičencev, od katerih je 99% izreklo podporo predlogu. Vendar pa zaradi odkritih groženj z napadom na albanska območja in zaradi popuščanja albanskih vladnih predstavnikov »Republika Ilirida« ni bila ustanovljena (Poulton 1994, 220–221). Leta 1993 so Albanci z Ohridskim sporazumom dobili pravico do participacije v državni upravi (Zupančič 2009, 34).

Naslednja večja kriza je med Makedonci in Albanci izbruhnila leta 1999 med Natovim napadom na Srbijo, leta 2000 pa so sledile albanske demonstracije, kjer so Albanci zahtevali »Veliko Albanijo«. Te demonstracije je zadušila policija, albanska skupnost pa je dobila pravico do političnega organiziranja. Leta 2001 je oborožena skupina upornikov s prepoznavnim znakom OVK (Osvobodilne vojske Kosova, albansko Ushtria Çlirimtare Kombëtare) zasedla albanske vasi ob meji in obstajal je strah o izgubi ozemeljske celovitosti makedonske države. Makedonska vlada se je odločila neprepustno zapreti mejo s Kosovom, da bi preprečili dobavo orožja, na kar so Albanci odgovorili z izstrelitvijo dveh raket na makedonsko ozemlje in se spopadli s policijskimi enotami. KFOR je poslal na mejo svoje enote, albanski politični vrh tako na Kosovu kot tudi v Albaniji pa se je distanciral od upornikov. Skopska vlada je marca organizirala močno topniško obstreljevanje uporniških točk OVK-ja, boji so sprožili val beguncev z območja, upor je bil zadušen (Pirjevec 2003, 588–591). Oborožene akcije upornikov so z vmesnimi prekinitvami, pogajanj in posredovanjem EU, OVSE, NATA in ZDA trajale do avgusta leta 2001, končale pa so se s podpisom sporazuma v Ohridu 13. avgusta 2001. Albanci so potrdili spoštovanje ozemeljske celovitosti Makedonije,

makedonska vlada pa je albanski narodni skupnosti priznala zahteve, kot so jamstvo za zaščito manjšinskih pravic, enakopravnost albanskega jezika na območjih, kjer predstavljajo vsaj 20% prebivalstva, mešane policijske enote, krepitev samouprave in še nekatere pravice na področju šolstva (Pirjevec 2003, 588–601). Kljub podpisu sporazuma so napetosti med albanskim in makedonskim prebivalstvom še vedno prisotne, na stabilnost odnosov pa je vplivala enostranska razglasitev neodvisne države Kosovo leta 2008.

O oboroženih akcijah Osvobodilne vojske Kosova in Albanske nacionalne armade bom pisala v naslednjih poglavjih.

4.4.2 *Srbija in Kosovo*

Sprva sem želela državi Srbijo in Kosovo obravnavati ločeno, vendar sem se po premisleku in pregledu literature odločila, da ju obravnavam skupaj, saj je Kosovo postala samostojna država šele februarja 2008, prav tako pa je odnos Albancev do Srbije in obratno močno povezan z odnosom do Kosova.

Ob pregledu popisa prebivalstva iz leta 2002 so podatki sledeči: v celotni Republiki Srbiji je 7.498.001 prebivalcev, od tega predstavlja albanska manjšina 0,82% prebivalstva (61.647 prebivalcev). Njen največji del je skoncentriran na območju Preševske doline in sicer v krajih: Preševo 89,09%, Bujanovac 54,68%, Medveđa 26,17%. Na to ozemlje so bili Albanci preseljeni v 17. stoletju v času Otomanskega cesarstva (Srbi so se odselili v severni del Srbije). Ko je na začetku 20. stoletja Otomansko cesarstvo propadlo, so ob vzpostavitvi državnih meja nekateri Albanci ostali znotraj srbske države na območju Preševske doline (OSCE 2008).

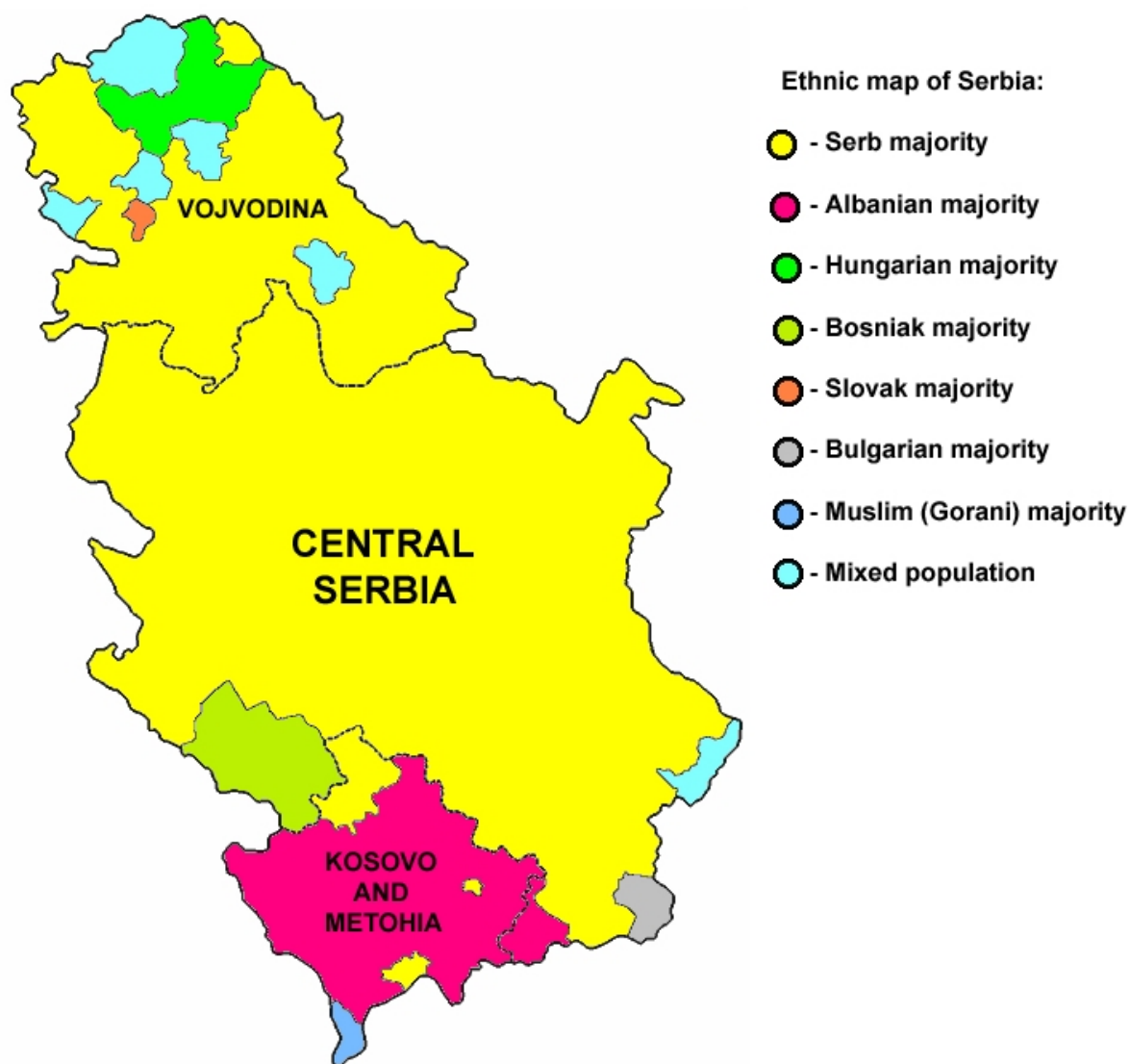
Ker so na območju Preševske doline Albanci večinsko prebivalstvo, so vse do leta 2001 sočasno s konfliktom na Kosovu stremeli k priključitvi teh treh območij Kosovu. Pri tem je sodelovala uporniška skupina, povezana z Osvobodilno vojsko Kosova, imenovana Osvobodilna vojska Preševa, Medveđe in Bujanovca (UCPMB) (Morton in drugi 2004, 57).

Več o delovanju in dogodkih povezanih z UCPMB bom opisala v naslednjem sklopu.

Leta 2007 je na parlamentarnih volitvah koalicija dveh albanskih strank, imenovana

Albanska koalicija iz Preševske doline, prejela svoj sedež v srbskem parlamentu. Istega leta so Albanci pridobili kar nekaj različnih medijev (časopis in RTV) v albanskem jeziku. Vse to nakazuje na postopno vključevanje albanske manjšine v politično in kulturno življenje v Republiki Srbiji (OSCE 2008).

Slika 4.4: Območja v Srbiji kjer živijo albanske manjšine, glede na popis leta 2002

Vir: Wikipedia (2006).

Povsem drugačna slika pa je bila v nekdanj samostojni avtonomni pokrajini Kosovo, sedaj Republiki Kosovo.

Kosovo je imelo po podatkih popisa, ki ga je leta 2006 organizirala kosovska vlada, približno 2.100.000 prebivalcev, od tega so etnične skupine naslednje: 92% Albancev, 5,3% Srbov, 1,1% Romov in 0,4% Turkov (ostalo so narodnostne skupine Bošnjakov, Goranov, Ashkalov, Egipčanov).

Prebivalstvo Kosova je v 20. st. močno naraščalo, kar je bila posledica visoke rodnosti prebivalstva vseh etničnih skupin do leta 1991. V prilogi so grafi naraščanja populacije na Kosovu od leta 1948 do leta 2006, sledijo pa tudi grafi gibanja populacije glede na etnično pripadnost (Priloga A, Graf A1, A2, A3, A4) (Statistical Office of Kosovo 2008). Ti podatki so pomemben del reševanja albanskih odnosov na Kosovu, saj se je ideja o odcepitvi Kosova porodila prav na podlagi številčne prisotnosti kosovskih Albancev na Kosovu. Prav tako ideja o Veliki Albaniji temelji na združitvi vseh ozemelj, kjer večinsko prebivalstvo predstavlja albanska narodna skupnost.

Kot že omenjeno je bilo Kosovo avtonomna pokrajina znotraj SFRJ. Popolno avtonomijo je imela od leta 1974 do 1981, dokler ni srbski predsednik Slobodan Milošević popolnoma ukinil avtonomnosti pokrajine leta 1989. Albanci so na to potezo reagirali s postopnim ustanavljanjem paralelne države z lastnim izobraževalnim, ekonomskim in zdravstvenim sistemom, ter z lastnimi množičnimi občili (SIPRI yearbook 1999, 49). Leta 1991 so kosovski voditelji organizirali tajni referendum o odcepitvi od Jugoslavije. Udeležilo se ga je 87,01% upravičencev, ki so soglasno podprli odločitev o odcepitvi. Istega leta so zavrnili pobudo iz Zagreba, da se povežejo s Hrvati in na Kosovu organizirajo južno fronto proti Srbiji, saj so menili, da se lahko Kosovo od Jugoslavije odcepi zgolj na podlagi številčne premoči Albancev. Mednarodna skupnost je zavrnila njihovo prošnjo za priznanje neodvisnosti, saj naj ne bi imeli pravne podlage za odcepitev (Pirjevec 2003, 463–464). Navkljub nepriznanju s strani mednarodne skupnosti, so Kosovci vse do leta 1997 uporabljali taktiko nenasilnega odpora. Oktobra leta 1997 so študentske demonstracije kosovskih Albancev privedle do krvavega obračuna, ki je sprožil tudi dogodke v naslednjih mesecih. V naslednjih mesecih se je namreč formirala militantna skupina Osvobodilna vojska Kosova (OVK), ki naj bi nadaljevala boj za samostojnost Kosova in Albancev (Pirjevec 2003, 479). Leti 1998 in 1999 sta bili v znamenju spopadov med OVK in srbskimi specialnimi enotami skupaj z jugoslovansko vojsko. Kosovski Albanci so represalije, ki

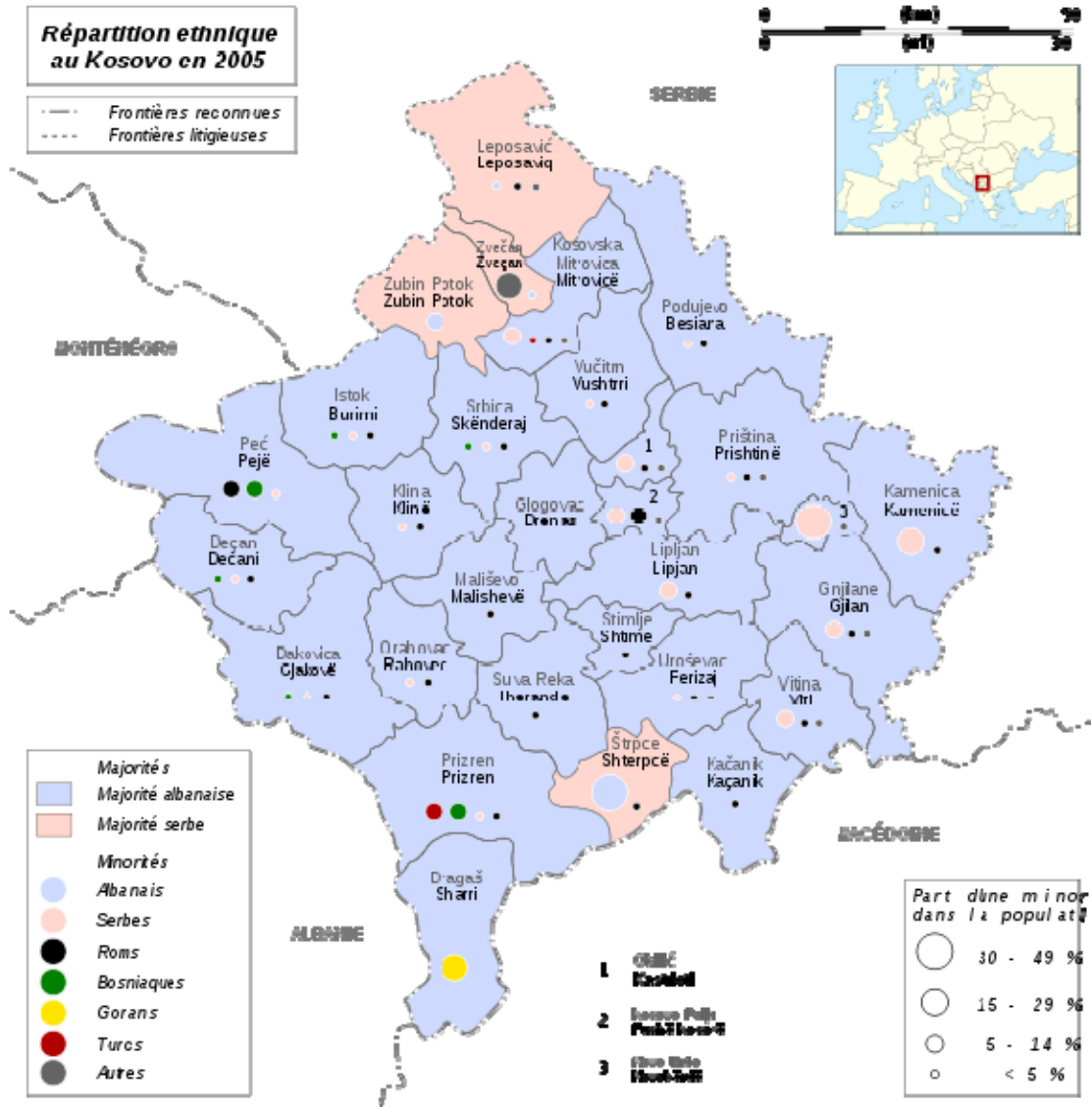
jih je nad njimi v vseh teh letih od ukinitve avtonomnosti izvajala Jugoslavija, izkoristili tako, da so svojo situacijo mednarodni javnosti prikazali kot kolektivno samoobrambo naroda. To pravico so uveljavljali po 51. členu UL OZN, kar je privedlo do posredovanja Nata, ki pa ni imelo odobritve varnostnega sveta OZN. Po dolgotrajnih in neuspešnih pogajanjih 23. marca 1999 NATO izvede bombni napad na Jugoslavijo. Srbske sile se junija umaknejo s Kosova, OZN pa vzpostavi nadzor KFOR-ja (sile za vzpostavitev miru na Kosovu). Sočasno se izvede tudi misija UNMIK, s katero preide Kosovo pod upravo OZN (Odbor za zunanje zadeve 2005).

Leta 2000 so bile v Jugoslaviji ponovno organizirane parlamentarne volitve, ki so pripeljale do pojava nove oborožene skupine, in sicer Osvobodilne vojske Preševa, Medvede in Bujanovca (SIPRI yearbook 2001, 93–94). Boji med uporniško skupino in jugoslovansko vojsko so potekali do 2001, ko je bil Slobodan Milošević predan Mednarodnemu sodišču za vojne zločine v Haagu. Istega leta OZN napove ustavni okvir za začasno samovlado na Kosovu, konec leta pa so izvedene parlamentarne volitve, kjer zmaga Ibrahim Rugova s stranko Demokratska zveza Kosova (LDK). Leta 2003 se za pogajalsko mizo usedejo predstavniki kosovskih Albancev in srbsko vodstvo, pripravljajo se pogovori o prihodnjem statusu Kosova. Vendar pa pogajanja prekinejo hudi nemiri, ki so leta 2004 izbruhnili zaradi umorov Albancev. Konec leta na Kosovu ponovno potekajo volitve, ki jih Srbi bojkotirajo. Premierski mandat dobi Ramush Haradinaj, ki je eden od nekdanjih poveljnikov Osvobodilne vojske Kosova (Odbor za zunanje zadeve 2005).

Pogajanja med Beogradom in Prištino o prihodnjem statusu Kosova se nadaljujejo leta 2006, kosovski Albanci zahtevajo neodvisnost, Srbi pa želijo ohraniti suverenost. Pogajanja propadejo, leta 2007 pa jih ponovno obudi posebni pogajalec OZN za Kosovo Martti Ahtisaari, ki za rešitev predlaga nadzorovano neodvisnost s pomembnimi določili zaščite manjšin (Delo.si 2008). Istega leta so na Kosovu organizirane že tretje parlamentarne volitve, kjer premier postane Hashim Thaçi, eden od ustanoviteljev in poveljnikov Osvobodilne vojske Kosova. Februarja leta 2008 so kosovski predstavniki proglasili enostransko odcepitev Kosova od Republike Srbije. Sledile so množične demonstracije Srbov na Kosovu in v Srbiji, ter priznanja nove države.

Do julija leta 2010 je Kosovo priznalo 69 držav (Laterner 2010).

Slika 4.5: Zemljevid etnične razdeljenosti Kosova leta 2005 po podatkih OVSE

Vir: Wikimedia Commons (2008).

4.4.3 Črna gora

Črna gora je razglasila samostojnost in neodvisnost od Republike Srbije in Črne gore 3. junija 2006 na podlagi referenduma o neodvisnosti. Njene sosednje države so Srbija, Kosovo, Hrvaška, Bosna in Hercegovina ter Albanija. Prav obmejna območja s to državo so tudi najbolj poseljena z albanskim prebivalstvom.

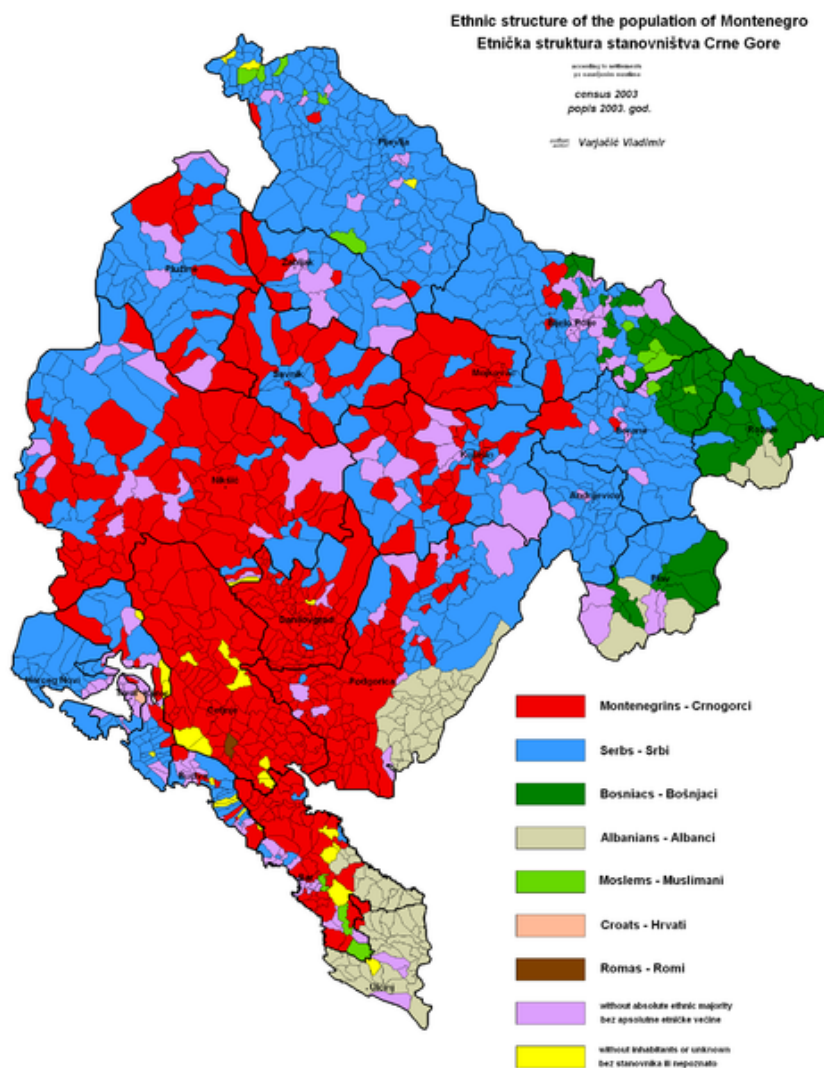
Po podatkih iz popisa leta 2003 se je za Albance opredelilo približno 5,03% prebivalcev, ki živijo predvsem na področju Ulcinja (72,14%), Plava (19,70%), Bara (7,61%) in Podgorice (5,50%). Omeniti je potrebno tudi podatek, da je bilo po popisu prebivalstva leta 1991 v Črni gori 6,75% Albancev, kar pomeni da je približno 9.000 ljudi albanske narodnosti zapustilo območje Črne gore (Council Of Europe 2007).

Ker ima Črna gora po večini urejeno manjšinsko politiko, ta tudi za Albance ni predstavljala večjih razlogov za spore. Črnogorska politika je namreč proevropsko usmerjena, zato je sprejela marsikatero direktivo Evropske unije v zameno za napredovanje. Ena izmed teh je tudi priznanje Kosova kot samostojne republike oktobra 2008, kar je močno užalilo Srbijo (MMC RTV Slovenija 2008).

Prav take vrste politika vpliva na zadovoljstvo albanskega prebivalstva, ki je močno povezano s svojimi rojaki s Kosova. Kljub temu je potrebno omeniti, da so albanske želje po Veliki Albaniji vključevale tudi jugovzhodne dele Črne gore vključno s Podgorico.

Ker je albanska manjšina številčno med manjšimi, se je za dosego večje udeležbe pri upravnih odločitvah v preteklosti (podatki so iz leta 1990) povezovala z ostalimi črnogorskimi muslimani v Demokratično koalicijo muslimanov in Albancev (Poulton 1994:75). Po podatkih iz leta 2003 se je za muslimane opredelilo 17,7% prebivalcev (CIA Factbook 2010b).

Slika 4.6: Območja v Črni gori kjer živijo albanske manjšine glede na popis leta 2002

Vir: Wikimedia Commons (2007).

4.4.4 Grčija

Grčija je ena od držav, ki v uradnih statistikah ne priznavajo manjšin. CIA Factbook omenja naslednji odstotek etničnih skupin po popisu iz leta 2001: 93% Grkov in 7% ostalih državljanov (CIA Factbook 2010c). Vendar pa z malo raziskovanja kmalu

ugotovimo, da je v Grčiji kar nekaj narodnostnih manjšin, med drugimi tudi kar številna albanska manjšina.

Albanska manjšina je v Grčiji razdeljena na dve skupnosti, ki sta nastali glede na različne migracijske tokove. Prvi migracijski tok Albancev v Grčijo je potekal v 13. st. Potomci teh izseljencev se imenujejo Arvaniti in so popolnoma asimilirani v grško kulturo, ter se identificirajo kot Grki, ortodoksne katoliške vere (The Balkan Human Rights Web Pages).

Druga skupnost pa se nahaja na področju obalne pokrajine Epirus, ki jo prebivalci sami imenujejo Chamerija. Prvi val teh priseljencev se je prav tako zgodil v srednjem veku. Pod vladavino Otomanskega cesarstva so sprejeli muslimansko vero. Večina teh prebivalcev je bila po sodelovanju z nemškim in italijanskim okupatorjem med drugo svetovno vojno leta 1944 izgnanih nazaj v Albanijo, nekateri pa so prebegnili v Italijo in Ameriko. Leta 1991, ko je Albanija odprla svoje meje po obdobju izoliranega komunizma, so mnogi Albanci, izgnani iz Grčije, zahtevali nazaj svoje pravice in posesti, ki so jih po izgnanstvu izgubili (Roudometof 2003, 155).

Prav tako se je z odprtjem albanske meje sprožil val ekonomskih migrantov, ki so zapustili svojo državo zaradi nezaposlenosti in propadlega gospodarstva, ki ga je za seboj pustil komunistični režim. Med leti 1991 in 1994 naj bi tako grško mejo legalno in ilegalno prečkalo okoli 250.000 Albancev, ki so iskali zaposlitev v Grčiji (Vidali 1999).

V času odločilnih dogodkov na Kosovu in v Makedoniji med leti 1999 in 2001 naj bi se tudi v Grčiji pojavila uporniška organizacija imenovana Osvobodilna vojska Chamerije, ki je zahtevala nazaj območja, kjer so pred izgnanstvom živeli Albanci. Vendar pa se je albanska vlada distancirala od omenjenega problema in ni nikoli potrdila niti zanikala obstoja take organizacije (Leka 2001).

Kljub temu je potrebno omeniti, da je celotno ozemlje Chamerie oz. grške Thesprotie, vključno z otokom Krf in do južne točke Preveze, vključeno v načrt ozemlja Velike Albanije.

5 PRIMERI ALBANSKIH PARAVOJAŠKIH IN PARADRŽAVNIH FORMACIJ

5.1 Osvobodilna vojska Kosova

Osvobodilna vojska Kosova (OVK) naj bi se prvič javno izpostavila leta 1997 na pogrebu albanskega učitelja, ki so ga ubile srbske sile. Pogreba so se udeležili uniformirani predstavniki, ki so na uniformah nosili albanski grb, na zastavi pa je bila izpisana parola »Svobodno Kosovo« in »Velika Albanija« (Pirjevec 2003, 467). Nekateri viri navajajo, da naj bi bila OVK odgovorna za nekatere napade na srbske varnostne sile že pred letom 1997, ko naj bi maja leta 1993 v mestu Glogovac ubila dva srbska policista ter jih pet ranila (UNHCR 2000).

United State Bureau of Citizenship and Immigration Services v svojih zapisih ugotavlja, da naj bi OVK uradno naznanila svoj obstoj februarja leta 1996 z napadom na srbske begunce, ki so prebegnili na Kosovo med spopadi v Krajini (UNHCR 2000).

Vrh OVK so delno sestavljali vojaki in miličniki albanskega rodu, s katerimi je pokrajina Kosovo skušala organizirati jedro lastne vojske, vendar brez uspeha. Vojakom so se pridružili tudi nekateri študenti, njihova baza pa je imela temelj v obrambnih skupinah iz različnih predelov Kosova posebej v okolici Drenice. Finančno podporo je skupina pridobivala predvsem iz tujine (Nemčije in Švice), saj je bila Albanija takrat povsem obubožana. V Švici so se že v 80. letih organizirale skupine, kmalu združene v Kosovsko ljudsko gibanje z maoističnim prepričanjem, ki pa ga je nato zamenjal nacionalizem. V Ženevi je bilo ustanovljeno zbirno središče poimenovano »Domovina kliče«, katerega vodilni člani so bili ustanovitelji Osvobodilne vojske Kosova. Pirjevec (2003, 468) pravi, da naj bi OVK s prevzemom odgovornosti za napad na srbsko begunsko taborišče leta 1996 želela pokazati javnosti, da so z vsemi sredstvi pripravljeni osvoboditi Kosovo.

Med napadi in na shodih so se pripadniki OVK pojavljali v uniformah z njihovim prepoznavnim znakom (Slika E2).

Leta 1997 se je zvrstilo nekaj napadov na varnostne sile in na civiliste, OVK je ustrahovala tudi albanske izdajalce, ki naj bi sodelovali s srbskimi oblastmi. Istega leta so Albanijo zajeli nemiri zaradi propada piramidnega sistema, kar je ljudi pahnilo v še večjo revščino. Prišlo je do prave ljudske vstaje, saj so ljudje napadli vojašnice in policijska skladišča ter pobrali ogromne količine orožja in streliva. Mnogo ga je nelegalno končalo na sosednjem Kosovu. Prokosovsko usmerjeni voditelji v Albaniji so izkoristili situacijo in se povezali z uporniki na Kosovu. V letu 1997 so na območju albansko-jugoslovanske meje, tudi v mestu Tropojë, nastala vadblišča za pripadnike OVK. Urili so se za napade, ki so sledili na Kosovu in v Makedoniji. Izvedli so 14 atentatov, katerih tarča so bili Srbi in »domači« izdajalci (Pirjevec 2003, 469).

Januarja leta 1998 so srbske sile na Kosovu začele s pripravami na obračun z OVK. Glede na ocene albanskih, srbskih in zahodnih virov so bile sile v spopadu naslednje: približno 15 000 pripadnikov regularnih policijskih sil Specialne protiteroristične enote (SAJ), Enote posebne policije, tudi Rdeče Baretke (JPNP) in Posebne enote policije (PJM) ter prav toliko pripadnikov Jugoslovanske vojske. Mobilizirali so 140 tankov ter 150 oklepnih vozil. Na drugi strani je OVK na začetku leta 1998 mobilizirala od 350 do 1500 borcev, do pomladi pa je štela že od 5000 do 30 000 borcev. OVK je večino orožja pridobila na nelegalen način s tihotapljenjem iz Albanije ali z zajetjem orožja nasprotnikovim enotam. Organizirana je bila v manjše celice, razdrobljene po celotnem Kosovu. Jedro je bilo sestavljeno iz visoko mobilnih enot, vsaka z nekaj sto dobro izurjenih borcev. Okoli njih pa je delovalo večje število skupin z organiziranimi člani, ki so prav tako delovali v posameznih delih Kosova. Do oktobra 1998 je bila njihova stopnja koordinacije med vrhovnim poveljstvom OVK in poveljstvi posameznih območji slaba predvsem zaradi horizontalne linije poveljevanja.

28. februarja 1998 so se pri Drenici začeli odvijati boji med SAJ, JPNP in PJM opremljeni z dodatnimi 20 vojaškimi helikopterji ter enotami OVK. Boje je sprožila zaseda OVK, kjer so življenje izgubili srbski policisti. V naslednjih dneh so srbske varnostne sile ubile 16 pripadnikov OVK, zadušile so demonstracije v Prištini, kjer je bilo ranjenih najmanj 289 ljudi (SIPRI yearbook 1999, 47–51). Sledil je drugi napad na Donji Prekaz in Laušo, kjer je bil ubit eden od voditeljev OVK Adem Jashari s celotno družino. Posledica tega nasilja so bili številni begunci in množično pridruževanje mladih enotam OVK. Takrat se je namreč OVK okrepila na okoli 12 000 borcev. Na

nasilje se je odzvala tudi OVSE, ki je pozivala k premirju in obsojala nasilje srbske policije ter tudi terorizem OVK (Pirjevec 2003, 471).

Kljub opozorilom mednarodne skupnosti so se od marca do maja 1998 enote obeh strani pripravljale na nadaljne boje. OVK je v tem času ponovno pridobila množico aktivih borcev in rezervistov, podredila pa si je tudi FARK (Oborožene sile kosovske republike), ki jih je ustanovil Rugova z ameriškim odobravanjem. Konec maja se je zgodil napad na Dečane, kjer je racija trajala kar pet dni. Cilj napada srbskih varnostnih sil je bil pretrgati zveze med osrčjem Kosova in Albanijo (Pirjevec 2003, 473–477). Jasno je bilo, da strategija, ki jo je vodila OVK, branjenje celotnih vasi nasproti premočnim srbskim enotam namesto prožnega umikanja in napadanja ponoči, ne bo prinesla željenih rezultatov. Po ocenah zahodnih medijev naj bi Srbija na Kosovo poslala od 9000 do 11 000 vojakov, s 175 tanki, 200 oklepnimi vozili in od 7000 do 10 000 varnostnih sil oz. pripadnikov specialnih enot. Izkoristili so neorganiziranost OVK in izvedli obsežen napad na mesto Đakovica (SIPRI yearbook 1999, 54). UNHCR je podal oceno, da sta oba napada sprožila izselitev okoli 42 000 oseb, ki so se zatekle v Albanijo in Črno goro. Zaradi pobojev sta na začetku junija Evropska unija in ZDA uvedli prepoved vseh investicij v Srbiji, zaradi ruskega nasprotovanja delovanju kontaktne skupine, pa se je v konflikt vpletel NATO z letalskim vojaškim manevrom v Albaniji in Makedoniji. Po pogovorih predsednikov Srbije in Rusije je Milošević ukazal svojim četam omejeno delovanje proti OVK, ta pa je priložnost izkoristila za opustitev partizanske taktike ter skušala braniti »osvobojena« ozemlja s frontalnimi napadi, vendar brez uspeha (Pirjevec 2003, 473–474). Do sredine junija so srbske sile nadzorovale prometnico med Prizrenom in Prištino, OVK pa je nadzorovala glavno prometnico Priština-Peć in kmalu začela postavljati svoje kontrolne točke tudi na povezavi Prizren-Priština južno od Mališeva. Kljub Natovim grožnjam je Milošević čakal na primeren trenutek, da zada usodni udarec OVK. Dočakal ga je, ko je OVK začela voditi boje prevelike za svoje zmogljivosti. Tako je organizirala prve bojne linije v jarkih in bunkerjih, ki so bili lahka tarča srbskim silam (SIPRI yearbook 1999, 55).

Takrat je posebni odposlanik Holbrooke ponudil prekinitev ognja poveljniku Lumu Haxiu, ki pa ga je ta zavrnil. Nasprotno je OVK odprla še več front in začela z etničnim čiščenjem srbskih vasi v osrednjem delu Kosova. Okrepili so napad na povezavo Prizren-Priština, na območje Đakovice in na strateško pomembno območje rudnika

premoga v mestu Belačevac (SIPRI yearbook 1999, 56).

Konec junija so srbske policijske in vojaške sile znova začele oblegati poglavitne postojanke OVK, prevzele so nadzor nad pomembnejšimi prometnicami, mestnimi središči in obmejnim pasom z Albanijo (Pirjevec 2003, 476–477). OVK je med boji zajela protitankovske in protiletalske izstrelke in povzročila kar nekaj žrtev na strani srbskih sil (SIPRI yearbook 1999, 56).

Kljub posredovanju mednarodnih organizacij so se boji nadaljevali tudi v juliju. Jugoslovanska vojska je bila sredi julija deležna močnih napadov s strani OVK. Napadli so mesto Orahovac na jugozahodu Kosova in ga osvojili. Napad bi bil še močnejši, če ne bi srbske varnostne sile ujele približno 1000 borcev OVK pri prečkanju meje med Albanijo in Kosovom. Po nekaj dneh hudih bojov so srbske sile ponovno osvojile Orahovac. Ubitih je bilo okoli 110 ljudi, od tega 34 borcev OVK, mesto pa je zapustilo 25 000 ljudi (SIPRI yearbook 1999, 56).

Takoj po ponovnem zavzetju Orahovca so srbske sile napadle postojanke OVK na povezavah Prizren-Priština in Priština-Peć ter jih popolnoma uničile. S tem so osvojeno ozemlje OVK razdelile na dva dela (Priloga B). Konec julija so srbske sile iz treh različnih smeri napadle mesto Mališevo, kjer je imela OVK vrhovno poveljstvo. Le-ti se napadalcem niso upirali in branili mesta, temveč so ga skupaj s prebivalci zapustili. S tem so prepustili dokončno premoč srbskim silam (SIPRI yearbook 1999, 57).

Avgusta so srbske sile poskušale dokončno uničiti postojanke OVK v Drenci in strateško pomembnih mestih Likovac in Junik. Uničevali so vas za vasjo in s počasnim napredovanjem odvrčali pozornost mednarodne javnosti. 17. avgusta so OVK in srbske sile pod pritiskom KDOM (Kosovke diplomatske misije, NATO) sklenile premirje, da so lahko mednarodne humanitarne organizacije pomagale beguncem in civilnemu prebivalstvu. Takrat so predstavniki OVK tudi javno priznali, da je bila strategija branjenja pridobljenega ozemlja pred premočnimi srbskimi silami napačna in da bodo boje nadaljevali z že poznano gverilsko taktiko.

Padec Junika je za srbske sile pomenil nov zagon, zato so začeli z vojaškimi akcijami na odporniške točke OVK, ki so ostale na strateško pomembnih mestih kot so letališče v bližini Prištine in prometnice Priština-Prizren, Priština-Peć, Prizren-Peć in Priština-Mitrovica.

Močne srbske represalije v tistih mesecih so dvignile na noge mednarodno javnost in prisilile strani v vojni, da podpišejo premirje. Na Kosovo so poslali misijo OVSE, ki je pazila na spoštovanje premirja in opozarjala na njegove možne kršitve. Kljub mnogim incidentom, ki so se med premirjem zgodili, je neformalno premirje trajalo do sredine decembra, ko se ponovno izbruhnili spopadi med srbskimi silami in OVK, katerih borci so ujeli pri tihotapljenju orožja čez albansko mejo blizu Prizrena. Ubitih je bilo 37 kosovskih Albancev, istega dne pa so kot povračilni ukrep v Peći ubili šest Srbov (SIPRI yearbook 1999, 61).

Omeniti je potrebno, da je bila OVK do sredine leta 1998 obravnavana kot teroristična skupina, kar je v svojem poročilu potrdil tudi posebni odposlanec ZDA na Balkanu Robert Gelbard. Vendar pa je v drugi polovici leta ameriška politika skupaj z angleško spremenila politično držo do OVK, predvsem po zaslugi ameriškega predsednika Clintona in Madeleine Albright, ki je bila v času dogajanja ena glavnih oblikovalk ameriške politike do Balkana. OVK so izbrisali z liste terorističnih skupin in jih označili kot borci za svobodo. Njihova drža do položaja OVK na Kosovu se je izražala tudi s sprejetjem glavnih predstavnikov OVK v ZDA, kjer so se večkrat udeležili pogajanj o situaciji in prihodnosti Kosova (Chossudovsky 2008).

Januarja 1999 so se razmere še poslabšale, napadi na civilne cilje obeh strani so se vrstili en za drugim. Mednarodne organizacije so vse ostreje opozarjale Miloševića o vedno večjih možnostih napada NATO na Jugoslavijo. Sredi januarja se je zgodil pokol v Račku, kjer naj bi se odvijal napad na albanske civiliste, vendar pa obstajajo dokazi, da naj bi gverilci OVK podtaknili trupla civilistov in tako v sodelovanju z ameriški predstavniki na Kosovu očrnili Srbijo v mednarodni javnosti. Napad v Račku je bil namreč eden od razlogov za vojaški napad Nata na Jugoslavijo, zadnji sprožilec napada pa je bil odklonilen odnos Miloševića do podpisa sporazuma v Parizu marca 1999. Albanski predstavniki, v delegaciji so bili tudi predstavniki OVK s Hashim Thaçijem na čelu, so se strinjali s podpisom sporazuma (Pirjevec 2003, 491–503).

24. marca 1999 je NATO izvedel napad na Jugoslavijo, ki je trajal do 10. junija. Kljub vojaškemu napadu Nata so se akcije jugoslovanske vojske, posebnih sil in OVK na drugi strani nadaljevale. Vsi ti dejavniki so sprožili val beguncev, ki je pritisnil na meje sosednjih držav Albanije, Makedonije in Črne gore. Z njimi so se umikali tudi pripadniki OVK, ki so napad na Jugoslavijo izkoristili za mobilizacijo in povečanje

svojih čet (Pirjevec 2003, 510–520). Konec maja so s 4000 možmi, ki so jih podpirale albanske in ameriške enote, začeli delovati iz svojih postojank v Albaniji, kar je prisililo 3. armadni korpus, da se osredotoči na mejo z Albanijo ter se tako izpostavi Natovim letalskim napadom. Začetek junija je Milošević po dolgih pogajanjih pristal na kompromis, ki je med drugim vključeval tudi: središčno vlogo OZN pri »začasnem« upravljanju pokrajine, suverenost in celovitost Zvezne republike Jugoslavije in napovedano razorožitev OVK. 7. junija pa je ponovno prišlo do incidenta. V okviru operacije »Puščica« se je blizu kosovsko-albanske meje vnel spopad med OVK in jugoslovanskimi enotami. OVK je tudi tokrat imela podporo Nata, ki je uporabil svoje bombe za napad na srbske enote. Ubitih je bilo 244 vojakov. Ta napad je 9. junija privedel do podpisa sporazuma o umiku srbskih sil s Kosova, naslednji dan pa se je končal napad zveze NATO na Jugoslavijo. 12. junija so na Kosovo začele prihajati enote KFOR-ja, z njimi pa se je vrnila tudi večina beguncev. Naloga KFOR-ja je bila tudi razorožitev OVK, ki pa se ji je uprl Hashim Taçi. Kasneje je po dogovoru z ameriškimi predstavniki popustil in podpisal sporazum o predaji orožja v 90 dneh (Pirjevec 2003, 521–550).

Ob ustanovitvi misije UNMIK in KFOR, se je pokazala situacija, ki je nastala po koncu vojne na Kosovu. UNMIK je imel veliko težav pri organiziranju sodstva in upravne strukture. Vrstili so se maščevalni ukrepi albanskega prebivalstva nad Srbi in Romi in tudi nad Turki. OVK je bila, čeprav uradno razorožena in preoblikovana v civilno varnostno službo imenovano Kosovo Protection Corps, še vedno močno zasidrana v zavesti ljudi o neodvisnem Kosovu. Večina njenih vodilnih članov se je po razpustitvi organizacije usmerila v politični krog in je vojaške akcije za uresničitev svojih ciljev nadaljevala na političnem področju. Tako je prihajalo do obračunov med politiki različnih strank, ki so želeli prevzeti vodenje in upravljanje Kosova v svoje roke. Tudi obračuni med etničnima skupinama niso potihnil. Najsilovitejši so bili v mestu Kosovska Mitrovica, kjer so francoske čete leta 1999 albansko in srbsko prebivalstvo ločile po reki Ibar (Pirjevec 2003, 574–577).

Čeprav je bila OVK leta 1999 uradno razpuščena, so se njeni pripadniki v naslednjih letih pojavljali v organiziranih uporniških skupinah v Srbiji in Makedoniji. Vpleteni so bili v spopade, ki so jih zakrivile Osvobodilna vojska Preševa, Medvede in Bujanovca (UCPMB) v Srbiji ter Albanska nacionalna vojska v Makedoniji.

V prilogi (Priloga D, Grafi D6, D7, D8) so podatki o delovanju OVK, zbrani na spletni strani National Consortium for the Study of Terrorism and Responses on Terrorism (START). Prikazani so podatki o časovnem obdobju, vrsti napada, tarčah, uporabljenem orožju, škodi in žrtvah, ki so jih njihovi napadi terjali.

5.2 Osvobodilna vojska Preševa, Medvede in Bujanovca

Po končanem napadu Nata na Jugoslavijo, so v sporazumu imenovanem »Military Technical Agreement« določili varnostno območje med Kosovom in Jugoslavijo, ki je prepovedoval obema stranema v konfliktu gibanje po tem območju brez dovoljenja Nata, z izjemo manjšega števila srbskih varnostnih sil. Tako območje je bilo idealno za nastanek oborožene skupine imenovane Osvobodilna vojska Preševa, Medvede in Bujanovca (alb. UÇPMB). Svoj obstoj je v Preševski dolini naznanila leta 2000. Delovali so na področju velikem približno 1200 km², kjer je živel okoli 70% albanskega prebivalstva (Morton in drugi 2004, 56–57).

UÇPMB je izražala zahteve po odcepitvi treh območij, po katerih je dobila ime, z večinskim albanskim prebivalstvom od Republike Srbije in priključitev Kosovu (Slika E1). Njeno delovanje je bilo osredotočeno na Preševsko dolino, kjer so s številnimi napadi (zabeleženih 296 napadov) prevzeli nadzor nad nekaterimi vasmi. Vodji upornikov sta bila Shefkat Musliu in Muhamet Xhemajli. Morton pravi, da je bila UÇPMB organizirana iz majhnih skupin, band, ki so z osebnim orožjem, brzostrelkami in eksplozivom napadali srbske varnostne sile in civiliste v tem delu Srbije. V večini primerov je šlo za zasede z oboroženimi napadi in z bombnimi napadi na civilne in vojaške cilje (Morton in drugi 2004, 56–57). Število njihovih pripadnikov naj bi se gibalo med 200 in 15 000 (UNHCR 2001).

Marca leta 2001 je Srbija zaprosila NATO za dovoljenje za vstop srbskih varnostnih sil na varovano območje. Odobritev je Srbija dobila maja istega leta in kmalu zatem skupaj s pripadniki Nata vstopila na območje. Vendar pa so imeli dostop samo do območja imenovanega sektor B, kjer so bile sile UÇPMB najmočnejše (Priloga C). Dogovorili so se tudi o obravnavanju albanskih upornikov, ki bi predali orožje, in sicer so jim omogočili amnestijo.

Poveljniki UÇPMB so obljubili razpustitev oborožene skupine do 31. maja 2001, območje Preševske doline pa je zapustilo približno 500 albanskih upornikov, med drugimi tudi poveljnik Shefkat Musliu, ki so ob prehodu meje s Kosovom prepustili orožje silam KFOR-ja. Pripadniki KFOR-ja so vsakega, ki je prečkal mejo poslikali in popisali. Tako so srbske varnostne sile ponovno nadzorovale območje Preševske doline (Morton in drugi 2004, 56–57).

Omeniti je potrebno, da so se nekateri predstavniki kosovskih oblasti s Hashim Thaçijem na čelu, vseskozi odklonilno odzivali na dogodke v varnostnem območju Preševske doline ter jih označili za provokacijo. Vendar pa se vsi niso strinjali z bivšim vodjem OVK. Predstavniki zveze za prihodnost Kosova so napovedali nadaljevanje boja ne samo v Kosovski pokrajini, temveč na vsem albanskem neosvobojenem območju (Pirjevec 2003, 579).

Zaradi nepravočasnega posredovanja mednarodnih sil v konfliktu v Preševski dolini, so se kmalu pojavile oborožene skupine v sosednji Makedoniji.

5.3 Albanska nacionalna vojska

Ob dokončni določitvi meje med Jugoslavijo in Makedonijo, ki so jo določili s sporazumom med državama leta 2001, so določili tudi celovitost meja Jugoslavije in s tem pripadnost Kosova Srbiji. Poleg tega naj bi bile takrat spregledane pravice makedonskih Albancev, da se uredi njihov avtonomni položaj v Makedoniji. Želeli so namreč enakopravni položaj v državi in ne statusa manjšine. Ker so bile njihove zahteve ob oblikovanju mednarodnega prostora po vzpostavitvi miru v Jugoslaviji preslišane, so radikalne sile videle edino pot, da se zatečejo k taktiki upora, ki ga je vodila OVK.

Skupino je vodil vrhovni poveljnik Ali Ahmeti, ki je že pred tem kot eden od ustanoviteljev deloval v Osvobodilni vojski Kosova. Albanska nacionalna vojska (srb. Albanska narodna armija- ANA) je bila leta 2001 s strani ZDA uvrščena na seznam terorističnih organizacij, Ali Ahmeti pa je bil kot njen vodja označen na listi oseb, ki imajo prepovedan vstop v ZDA (US State Department 2002).

Tudi nekateri drugi borci OVK, ki niso bili sprejeti v Kosovske zaščitne sile, so delovali v ANA. Njihova moč je bila precenjena, predvsem zaradi šibkih makedonskih varnostnih sil. Po javno dostopnih ocenah naj bi njihovo število variiralo med nekaj sto in nekaj tisoč pripadniki. Neodvisni in dobro obveščeni viri so trdili, da naj bi obstajale tri enote, kjer naj bi vsaka imela jedro 30 dobro izurjenih borcev in okoli sto slabše izurjenih. Ni podatka ali so bili poveljniki posameznih skupin samostojni pri vodenju ali pa je bilo njihovo vodenje podrejeno centraliziranemu poveljstvu. Splošno priznani vodja Albanske nacionalne vojske je bil že zgoraj omenjeni Ali Ahmeti. Njihove vojaške zmogljivosti so bile omejene, za večjo operacijo se je smatralo, če je v njej sodelovalo 40 borcev. Najpogosteje so uporabljali že znano taktiko hitrega napada in umika, nastavljali so zasede na neprehodnem terenu in izvajali nenadne napade na makedonske policijske in vojaške enote (World Press Review 2001).

Tako je 28. februarja leta 2001 skupina oboroženih mož, oblečenih v črne varovalne uniforme z našitki UÇK, zasedla vas Tanuševci na makedonsko-kosovski meji v odgovor na zaostreni nadzor nad območjem, ki se ga je makedonska policija odločila varovati, da bi zaustavila tihotapstvo čez gorato mejo. V javnosti se je namreč že nekaj časa opozarjalo na zelo pogosto tihotapljenje orožja v trikotniku Kosovo-južna Srbija-severna Makedonija. V naslednji dneh so gverilci zasedli še druge vasi ob meji (Pirjevec 2003, 584–589).

Ko se je mednarodna javnost zavedela resnosti možnega konflikta, je takoj posredovala pri skopski vladi, naj poskuša omenjeni spor rešiti po mirni poti, saj bi konflikt lahko imel za posledico še eno vojno na Balkanu. Kljub temu so zavračali kakršnekoli secesijske zahteve albanske skupnosti. Sredi meseca marca so se nemiri razširili proti Šar planini in na območje Tetova, ki je veljalo za nekakšno glavno mesto makedonskih Albancev. Po uradnih ocenah naj bi se v okoliških vaseh namestilo približno 500 dobro oboroženih gverilcev, proti katerim je vlada poslala 2000 miličnikov in vojakov opremljenih z desetimi tanki in topovi. The Guardian je poročal, da so Natovi opazovalci nadvse skeptično gledali na makedonsko vojsko, saj naj ne bi imela potrebnih vojaških izkušenj. Poleg tega je bilo v njenih vrstah 40% Albancev, kar je pomenilo, da ni bila popolnoma zanesljiva (Pirjevec 2003, 589–591).

Makedonska vlada je po dogovoru z mednarodno skupnostjo začela marca kopičiti svojo vojsko v Tetovu (Priloga Č), kjer so nameravali organizirati boj proti »teroristom« in z odločilno ofenzivo zavzeti njihovo postojanko na hribu Kale, na vrhu Šar planine. Upornike je pozvala k predaji, ker pa se to ni zgodilo, je začela ofenzivo, z bombardiranjem vasi, kjer so se skrivali uporniki. Ti so na območju začeli izvajati etnično čiščenje, prebivalce so uporabljali za živi ščit in nasilno novačili mlade Albance. To je povzročilo val beguncev (15 000 do 22 000). Mednarodna skupnost je uspela prepričati vodje opozicijskih albanskih strank, da podpišejo sporazum, ki pa se ni spoštoval. Že aprila so se uporniki znova pojavili, tokrat na meji z Albanijo, kjer naj bi imeli vadbene postojanke še iz časa OVK (Pirjevec 2003, 591–595). Konec aprila se je v Vejcah blizu kosovsko-makedonske meje zgodil poboj 8 pripadnikov makedonskih varnostnih sil, ki so ga izvedli pripadniki albanskih upornikov. Poboj je povzročil burno reakcijo makedonskega prebivalstva, ki so kot povračilni ukrep zažgali nekaj albanskih poslopij in mošej ter od vlade zahtevali, da jih oboroži, in jim s tem omogoči boj proti albanskim upornikom. Boji med uporniki in vojaškimi silami so se nadaljevali vse do začetka avgusta, čeprav je makedonski premier Trajkovski pozval k premirju že v mesecu maju. Avgusta so predstavniki Makedonije in predstavniki albanskih upornikov podpisali Ohridski sporazum in s tem priznali večje pravice albanski manjšini. NATO je svojo operacijo v Makedoniji začel 27. avgusta, s septembrom pa so začeli razoroževati pripadnike albanskih gverilcev, kar je bil drugi del dogovora Ohridskega sporazuma. Skupno so nabrali več kot 3300 kosov orožja.

Oktober je makedonska vlada javno priznala amnestijo bivšim upornikom Albanske nacionalne vojske, ki niso bili obtoženi vojnih zločinov pred vojaškim sodiščem Združenih narodov in ki so predali orožje. Makedonske sile pa so začele ponovno vzpostavljati nadzor nad predeli, ki so jih prej nadzorovali uporniki (BBC News 2010).

Ali Ahmeti, bivši vodja upornikov, je tudi sam pozval k pomiritvi etničnih napetosti in spodbujal k nadgradnji Ohridskega sporazuma v smeri večjih pravic albanske manjšine. Leta 2002 je ustanovil novo politično stranko Demokratska unija za združitev in z njo na volitvah dobil prostor v makedonskem parlamentu (Wikipedia 2010).

Septembra leta 2003 je vzdrževanje in uresničevanje mirovnega procesa od Nata prevzel EUROFOR skupaj z več etničnimi policijskimi silami. Misija se je uradno zaključila decembra leta 2003 (EUROFOR).

5.4 Taktika delovanja albanskih paravojaških in paradržavnih formacij

Taktika delovanja albanskih paravojaških enot je zelo različna glede na izkušnost enot v bojevanju. Enote OVK so bile na začetku svojega delovanja organizirane kot manjše skupine borcev, ki niso bile vojaško organizirane in so uporabljale naslednje elemente taktičnega delovanja: bombni napadi na javnih krajih in verskih objektih, strelski obračuni, ustrahovanje prebivalstva drugih etničnih skupin kot tudi Albancev, ki so jih sumili sodelovanja s srbskimi oblastmi, oboroženi napadi na civiliste in pripadnike varnostnih sil.

Ko se je konflikt na Kosovu na začetku leta 1998 zapletel do te mere, da je vanj uradno vstopila Jugoslovanska vojska, so se enote OVK organizirale in uredile strukturo poveljevanja in delovanja na posameznih območjih Kosova. Tudi v tem obdobju so uporabljali že prej omenjene elemente taktičnega delovanja, ki pa so jim dodali še elemente taktike gverilskega oz. odporniškega delovanja. Organizirali so se v neregularno vojsko, ki je izvajala oborožen odpor proti nepriljubljeni vladi, prav tako z zgoraj omenjenimi elementi psihološkega vojskovanja, sabotaj in terorizma. Najpogostejše so bile hitre akcije proti sovražnikovim silam, mobilnost in hitri napadi, umiki, ter izogibanje glavnini sovražnikovih vojaških sil. Njihov cilj je bil nadzor nad ozemljem. Do takrat so že imeli organizirano paralelno strukturo oblasti, imeli so popolno podporo albanskega prebivalstva, pridruževalo se jim je namreč ogromno število mladih prostovoljcev, prav tako so si v sredini leta 1998 pridobili naklonjenost mednarodne javnosti, še posebej ZDA, ki je imela proti koncu leta redne stike s pripadniki OVK. Znano je tudi, da so obveščevalne službe povezale pripadnike OVK z organiziranim kriminalom, kot so preprodaja drog, pranje denarja, atentati in sodelovanje z teroristično organizacijo Al Kaida.

Enote UÇPMB in ANA pa s svojim delovanjem niso nadaljevale do te mere, da bi se razvile v organizirane vojaške enote z močnim poveljstvom. To je tudi razlog, da je bilo

njihovo delovanje omejeno zgolj na oborožene zasede in bombne napade na civiliste in pripadnike varnostnih sil. Šlo naj bi predvsem za ustrahovanje prebivalstva in izzivanje situacije. Na območju njihovega delovanja namreč ni bilo izrazite prisotnosti varnostnih sil.

Zgoraj naštetimi principi delovanja pripadajo tako terorističnim skupinam, kot uporniškimi oz. gverilskimi gibanjem. V spodnji tabeli (Tabela 5.1) so opisane razlike med uporniškimi gibanji, gverilo, partizanstvom in terorizmom. Na podlagi tabele in zbranih podatkov bom v zaključku diplomskega dela odgovorila na zastavljeno raziskovalno vprašanje.

Tabela 5.1: Primerjava terminov uporništv, gverile, partizanstva in terorizma glede na njihove lastnost kot so akterji, nasprotniki, principi delovanja, cilji in taktika delovanja

	Uporništv	Gverilstvo	Partizanstvo	Terorizem
Akterji	Nevladajoče skupine, oborožene ali neoborožene.	Oborožene skupine, odredi ali pripadniki specialnih enot, majhna neregularna vojska.	Udeleženci osvobodilnega boja, uporniških in osvobodilnih sil, tudi v sodelovanju z regularnimi vojaškimi silami, zajema večji del prebivalstva.	Skupine ali posamezniki, nasprotniki svetovne ali državne ureditve, mučeniki, državni in nedržavni akterji.
Nasprotniki	Ponavadi vladajoča stran lastne države.	Regularne državne vojaške sile.	Tuji okupator, sovražne vojaške sile.	Obstoječa oblast in svetovni družbeni red.
Principi delovanja	Ustvarjanje paralelne strukture oblasti, boj z vladajočo stranjo in uporaba političnih sredstev za doseg legitimitnosti svojih dejanj, odvisni od podpore prebivalstva.	Oborožen odpor proti nepriljubljeni vladi ali skupaj z regularnimi silami proti tujemu okupatorju, skupek psihološkega vojskovanja, terorizma in sabotaž. Včasih tudi boj med različnimi gverilskimi skupinami za prevlado nad ozemljem.	Oborožen odpor proti tujemu okupatorju skupaj z regularnimi silami lastne države, tudi oborožen odpor proti nepriljubljeni vladi, oblikovanje paralelnih vojaških in oblastnih struktur.	Ustrahovanje in izvajanje ponavljajočega nasilja nad prebivalstvom, reprezentativnost in simbolični pomen neposrednih tarč, ki niso glavne tarče. Vplivanje na širšo javnost in destabilizacija oblasti.
Cilji	Z uporniškim delovanjem in paralelno strukturo dokazati, da vladajoča stran ni sposobna več voditi države. Politična podpora mednarodne javnosti. Vojaški udar, prevzem oblasti z že utrjeno strukturo.	Nadzor nad ozemljem, vojaški udar, revolucija	Osvoboditev lastnega ozemlja izpod tuje oblasti.	Destabilizacija vladajoče politike, doseganje političnih ciljev, prevzem oblasti, povzročanje splošne nevarnosti in izrednega stanja v družbi.
Taktika delovanja	Enako taktično delovanje kot pri gverili. Pomemben politični aspekt uporništv: moralna podpora prebivalstva, podpihovanje nestrpnosti do vladajoče strani, korupcija, organiziran kriminal in teroristična dejanja. Organizirana celotna struktura oblasti (politični uporniki).	Hitre akcije proti sovražnikovim silam, mobilnost, hitri napadi in umiki, ter izogibanje nasprotnikovim vojaškim silam, močno pomembna izvidništvo in presenečenje, zasede, sabotaže, diverzije za preusmerjanje pozornosti, atentati, pri čemer se izogibajo večjim bojem z močnejšimi nasprotnikovimi silami. Organizirani v manjše vojaške enote.	Izogibanje frontalnemu napadu, napad v boke in hrbet, v mehka in občutljiva mesta, s tem sovražnika zbegajo in razbijejo njegove vrste. Načelo zavzemanja in zadržanja iniciative, manevrska sposobnost, element presenečanja. Skupno sodelovanje in odpor v vseh plasteh družbe, pomemben element psihološkega bojevanja. Organizirani v vojaške enote in teritorialno obrambo.	Ugrabitve in umori javnih oseb, pripadnikov varnostnih in oboroženih sil, ugrabitve transportnih sredstev, požigi in bombni napadi na javnih krajih, v verskih objektih in objektih s simbolnim ali dejanskim pomenom za družbeno življenje, sabotaže. Ne delujejo kot vojaške enote, ne zavzemajo teritorija.

6 ZAKLJUČEK

Mednarodni odnosi so bili na Balkanu od nekdanjega kamen spotike. Začeli so se s priseljevanjem Slovanov na to ozemlje, z razcepitvijo krščanske vere na katoliško in pravoslavno, nadaljevali pa z nastankom velikih nacionalnih držav, ki so svoj pomen ohranile vse do današnjih dni. Sledila je stoletna nadvlada Turkov na Balkanu, prihod islamske vere in številni upori proti turški oblasti. Balkanske vojne so bile prva prelomnica v zgodovini Balkana, ki je nakazovala na prihodnost narodov v temu delu Evrope. Začetek prve svetovne vojne, okupacija med drugo svetovno vojno, komunizem in socializem, ki je sledil vojnama, bratstvo in edinost vse do leta 1990, ko so se sanje o uspešni skupni državi razblinile. Sledilo je desetletje vojn, novonastalih držav, pobojev, begunskih valov, posredovanj mednarodnih organizacij za ponovno vzpostavitev miru.

Vsa ta dogajanja je Albanija spremljala s cmokom v grlu, saj je bila v središču vseh teh sprememb njena velika narodnostna manjšina, ki je v republikah bivše Jugoslavije in Grčije ostala po načrtovanju meja med balkanskimi vojnami ter po razpadu Jugoslavije.

Prav to dejstvo in želja po združitvi v državo vseh Albancev na Balkanu je bilo glavno vodilo vseh demonstracij in uporniških akcij, ki so zaznamovale 20. stoletje na Balkanu. Glavni kamen spotike je bilo Kosovo, ki je od balkanskih vojn naprej, ko so se načrtale meje nacionalnih držav, pripadal Srbiji. Albanci so s svojo demografsko značilnostjo povečali delež etničnih Albancev na Kosovu, da so z veliko večino na referendumu izglasovali neodvisnost Kosova. Vendar pa zaradi političnih nasprotij znotraj albanske manjšine rezultata referenduma niso vpeljali v politično realnost.

Ko je na območju Balkana nastopilo obdobje nacionalizma, so svoje dolgoletne zahteve po veliki nacionalni državi Albancev, najprej na mirnem nato pa na nasilen način, izrazile tudi albanske manjšine na Kosovu, v Srbiji in v Makedoniji.

Prav te njihove separatistične zahteve dosežene z uporabo nasilja so bile del raziskovalnega problema te diplomatske naloge. Raziskovalno vprašanje se je namreč glasilo: Ali je na podlagi taktike delovanja albanskih paravojaških in paradržavnih formacij na področju Balkana možno razlikovati med uporništvom in terorizmom?

Raziskovalnega problema sem se v temelju lotila z razčlenitvijo in opredelitvijo

temeljnih pojmov, ki so zajeti v raziskovalno vprašanje. Definirala sem pojme asimetričnega vojskovanja, gverile, partizanskega bojevanja in terorizma. Za boljše ločitev med uporništvom in terorizmom sem se oprla tudi na opredelitve iz Ženevskih konvencij, ki borce osvobodilnih gibanj, ki izpolnjujejo določene pogoje, smatra kot del mednarodnega vojnega in humanitarnega prava, medtem ko posamezniki ali skupine, ki izvajajo teroristična dejanja, ne spadajo v nobeno zaščiteno kategorijo. S pregledom številnih definicij tako upornišva in gverile, kot terorizma, sem ugotovila, da je ostro ločitev med temi termini težko dokazati. Medtem, ko se uporništvu in gverila lahko smatrata kot termina, ki opisujeta enak način delovanja proti sovražniku, s to razliko, da gre pri uporništvu za višje organiziran pojav ponavadi z močnimi političnimi vidiki upornišva, pa je razlikovanje med uporništvom in terorizmom bolj zapleteno. V diplomski nalogi sem opredelila temeljne značilnosti obeh pojavov in prišla do naslednjih ugotovitev: Oba pojma pripadata asimetričnemu načinu bojevanja, ki ga zaznamujeta z nesorazmernostjo učinkov delovanja glede na vložena sredstva (terorizem) ter nesorazmernost sil glede na svojega nasprotnika (uporništvu).

Principi delovanja značilni za uporništvu so ustvarjanje paralelne strukture oblasti, uporaba političnih sredstev za doseg legitimnosti svojih dejanj ter iskanje podpore pri prebivalstvu. Taktika njihovega delovanja sloni na taktiki delovanja gverilcev, se pravi hitre akcije proti nasprotniku, hitri napadi in umiki, izogibanje glavnini sovražnikovih sil, pomembna sta izvidništvo, element presenečenja v kombinaciji z zasedami, sabotажami, atentati in tudi terorističnimi dejanji. Organizirani so v manjše vojaške enote s poveljstvom, njihov cilj pa je z vojaškim udarom prevzeti oblast na določenem ozemlju z že oblikovano paralelno oblastjo.

Teroristi so po drugi strani posamezniki ali manjše organizirane skupine, katerih principi delovanja so ustrahovanje in ponavljajoče se nasilje nad civilnim prebivalstvom in varnostnimi silami ter s tem simbolični pomen naključnih tarč. Ponavadi gre za ugrabitve, atentate na te simbolične tarče, požige, bombne napade na javnih krajih in v verskih objektih. V svojem delovanju niso vojaško organizirani in ponavadi ne zavzemajo teritorija. Cilj takega delovanja je vplivanje na javnost, povzročanje izrednega stanja v družbi in destabilizacija oblasti.

Prav te razlike so bile podlaga za raziskovanje delovanja albanskih paravojaških enot OVK, UÇPMB in ANA.

Ob analizi nastanka teh paravojaških formacij opazimo tendenco spreminjanja OVK iz povsem neorganizirane oborožene odporiške skupine, ki je s svojim načinom delovanja, bombnimi napadi na civilne cilje in verske objekte, atentati, ugrabitvami ter ustrahovanjem civilnega prebivalstva bolj spominjala na teroristično skupino. Kot tako so jo predstavniki ZDA do sredine leta 1998 tudi obravnavali. Posebni odposlanec ZDA Robert Gelbard jih je namreč brez dvoma označil za teroristično skupino (Moran 2006). Kasneje pa so jo odstranili s seznama tujih terorističnih organizacij in jo v dogodkih, ki so sledili, obravnavali kot stran v sporu, zastopnico kosovskih Albancev. Zvezna republika Jugoslavija pa jih je za razliko od ZDA, leta 1998 prav na podlagi prej omenjene izjave razglasila za teroriste. S to označbo je lahko proti njim s posebnimi protiterorističnimi enotami izvajala akcije, ki so vsebovale tudi kršitev mednarodnega vojnega prava.

Vendar pa se je OVK hitro organizirala, okrepila svoje vrste in linijo poveljevanja, njeni borci pa so odkrito nosili prepoznavne znake in svoje orožje. Tudi z njihove strani je prišlo do kršenja mednarodnega vojnega in humanitarnega prava, kar je mnoge izmed borcev OVK privedlo pred Mednarodno sodišče za vojne zločine. Zaradi pomanjkanja dokazov so bili skoraj vsi oproščeni.

Paravojaški formaciji UÇPMB in ANA pa v svojem razvoju nista dosegli OVK. Ostali sta namreč na ravni napadov manjših skupin, ki so večinoma napadali civiliste in tudi pripadnike varnostnih sil.

Iz zgoraj navedenih podatkov lahko odgovorim na zastavljeno raziskovalno vprašanje takole: Na podlagi taktike delovanja albanskih paravojaških formacij lahko določimo, da so se obravnavane skupine posluževale tudi dejanj, ki jih mednarodne organizacije opredeljujejo kot teroristična dejanja. Vendar pa jih glede na njihovo taktiko delovanja, organizacijo in cilje, ki so jih dosegli, lažje opredelimo kot uporniške skupine.

7 LITERATURA

1. Altimari, Francesco. 1983. *Albanci*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
2. Ancker, J. Clinton in Michael D. Burke. 2003. Doctrine for Asymmetric Warfare. *Military Review* 83 (4): 21-22. Dostopno prek: <http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/milreview/ancker.pdf> (2. februar 2010).
3. Answers.com. 2009. *Paramilitary forces*. Dostopno prek: <http://www.answers.com/topic/paramilitary-forces> (25. december 2009).
4. Arsovska, Jana in Stef Janssens. 2008. Turkish delight: Turkey's drug gangs branch out. *Jane's Intelligence Review* 20 (10): 40-44.
5. *BBC News*. 2010. Timeline: Macedonia, 19. maj. Dostopno prek: http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/country_profiles/1410364.stm (8. avgust 2010).
6. Berishaj, Martin. 1989. *Mednarodni pomen Prizrenske lige*. Ljubljana: Univerzitetna konferenca ZSMS.
7. Beslič, Iztok, Radovan Lukman, Anže Rode in Marko Unger. 2003. *Taktika*. Ljubljana: Center vojaških šol.
8. Bongard, David L., Trevor N. Dupuy, Curt Johnson, Franklin D. Margiotta in James B. Motley. 1993. *International Military and Defence Encyclopedia 6 vols*. Washington. New York. Brassey's.
9. Bučar, France. 2006. *Paradržava kot soudeleženelec pri delitvi oblasti*. Dnevi slovenskih pravnikov. Dostopno prek: http://www.panevropa.si/referati/referat_19.htm (12. februar 2010).

10. The State Statistical Office. 2002. *Census of population, households and dwellings in the republic of Macedonia*. Dostopno prek: http://www.stat.gov.mk/pdf/kniga_13.pdf (12. junij 2010).
11. Chossudovsky, Michel. 2008. Kosovo: The US and the EU support a Political Process linked to Organized Crime. *GlobalResearch.ca*, 12. februar. Dostopno prek: <http://www.globalresearch.ca/index.php?context=va&aid=8055> (3. julij 2010).
12. Cia Factbook. 2010a. *Albanija*. Dostopno prek: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/al.html> (1. junij 2010).
13. --- 2010b. *Črna gora*. Dostopno prek: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/mj.html> (15. junij 2010).
14. --- 2010c. *Grčija*. Dostopno prek: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/gr.html> (20. junij 2010).
15. --- 2010č. *Kosovo*. Dostopno prek: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/kv.html> (10. junij 2010).
16. --- 2010d. *Makedonija*. Dostopno prek: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/mk.html> (5. junij 2010)
17. --- 2010e. *Srbija*. Dostopno prek: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ri.html> (15. junij 2010)
18. Clausewitz, Carl von. 1963/2004. *O vojni*. Ljubljana: Studia Humanitatis.
19. Council Of Europe. 2007. *First report of the Republic of Montenegro Pursuant to article 25 paragraph 1 of the framework convention for the protection of national minorities*. Dostopno prek: http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/minorities/3_fcnmdocs/PDF_1st_SR_Montenegro_en.pdf (13. junij 2010).

20. Dakič Prelec, Drago. 2004. Terorizem in Evropa: Je rešitev v nasilju nad nasiljem. *Revija Obramba* 36 (6): 49-51.
21. Delo.si. 2008. *Kosovo v sto letih izpod Turkov do neodvisnosti*, (16. februar). Dostopno prek: <http://www.delo.si/clanek/o271681> (27. junij 2010).
22. Devetak, Silvo. 1999. *Pravica do različnosti: pravno varstvo manjšin v Evropi*. Maribor: ECERS.
23. Djurdjevic, Bob. 2001. Macedonia: Another Farcical American Oil War. *Truth in Media Global Watch Bulletins*. Dostopno prek: <http://www.truthinmedia.org/Bulletins2001/tim20018-1.html> (6. julij 2010).
24. Dolenc, Anton. 1989. *Ženevske konvencije o zaščiti žrtev vojn*. Ljubljana: Medicinski razgledi.
25. Dunningan, James, F. 2003. *How to make war: a comprehensive guide to modern warfare in the twenty-first century*. New York: Quill Cop.
26. EUROFOR. *Operation »Concordia« FYROM September 2003 to December 2003*. Dostopno prek: <http://www.eurofor.it/> (8. avgust 2010).
27. European Union. 2001. *Freezing funds: list of terrorists and terrorist groups*. Dostopno prek: http://europa.eu/legislation_summaries/justice_freedom_security/fight_against_terrorism/l33208_en.htm (6. julij 2010).
28. Gažević, Nikola. 1974. *Vojna enciklopedija*. Beograd: Redakcija vojne enciklopedije.
29. Heroes Community. 2008. *The four albanian vilayets during Ottoman Empire (Circa 1878)*. Dostopno prek: <http://img118.imageshack.us/img118/5937/albanianvilayetmapjw4.jpg> (5. junij 2010).
30. Hoffman, Bruce. 1998. *Inside terrorism*. New York: Columbia University Press.

31. Kleut, Petar. 1983. *Partizanska taktika*. Beograd: Vojnoizdavački zavod.
32. Korošec Damjan in Ljubo Bavcon. 2003. *Mednarodno kazensko pravo*. Pravna Fakulteta.
33. Kovač, Polona, Marko Starman, Urban Vehovar in Katarina Zajc. *Strategija razvoja Slovenije-izzivi prihodnosti 2004–2013, Učinkovita država 2004*. Dostopno prek: <http://www.slovenijajutri.gov.si/fileadmin/urednik/dokumenti/ucindrz1.pdf> (12. januar 2010).
34. Laterner, Blaž. 2010. Miljoni cigaret pri carinikih. *Dnevnikov objektiv*, 31. julij. Dostopno prek: http://www.dnevnik.si/tiskane_izdaje/dnevnik/1042377558 (8. avgust 2010).
35. Leka, Arian. 2001. Liberation armies which set Phantasies free. *AIM*, 20.junij. Dostopno prek <http://www.aimpress.ch/dyn/trae/archive/data/200107/10704-003-trae-tir.htm>, (18. junij 2010).
36. Luard, Evan. 2001. *Človek, država in vojna*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
37. Lukić, Radimir, D. in Miroslav Pečujlić. 1982. *Sociološki leksikon*. Beograd: Savremena administracija.
38. MapsOf.Net. 2010. *Albania*. Dostopno prek: <http://mapsof.net/albania> (16. junij 2010).
39. Mckenzie, Kenneth. 2000. *The revenge of Melians: asymmetric threats and the next QDR*. Washington: Institut for National Strategic Studies. National Defense University.
40. MilitaryPhotos.net. 2006. *UCPMB*. Dostopno prek: <http://www.militaryphotos.net/forums/showthread.php?96081-Ucpmb> (5. julij 2010).
41. Milovac, Blaž. 2001. Prilagodljiv nasprotnik na bojišču prihodnosti: pogled v jutrišnji čas, ki se je začel danes. *Revija Obramba* 33 (11): 22-27.

42. MMC RTV Slovenija. 2008. *Črna gora priznala Kosovo*. Dostopno prek: <http://www.rtv slo.si/ svet/crna-gora-priznala-kosovo/93107> (13. junij 2010).
43. Moran, Michael. 2006. *Terrorist Groups and Political Legitimacy*. *Council on Foreign Relations*, 16. marec. Dostopno prek: http://www.cfr.org/publication/10159/terrorist_groups_and_political_legitimacy.html (7. julij 2010).
44. Morton, Jeffery S., Craig R. Nation., Paul C. Forage in Stefano Bianchini. 2004. *Reflections on the Balkans wars: ten years ater the break-up of Yugoslavia*. New York: Palgrave Macmillan.
45. Nance, W. Malcolm. 2004. *Terrorist recognition handbook: apractitioner's manual for predicting and identifying terrorist activities*. Boca Raton: CRC Press.
46. Odbor za zunanje zadeve. 2005. *Javna predstavitev: Kosovo 5 let kasneje*. Dostopno prek: http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/dv/552/552162/552162sl.pdf (27. junij 2010).
47. OSCE. 2008. *Ethnic minorities in Serbia- An overview*. Dostopno prek: http://www.osce.org/documents/srb/2008/02/29908_en.pdf. (25.6.2010).
48. Petrović, Petar in Miroslav Petrović. 1981. *Vojni leksikon*. Beograd: Vojnoizdavački zavod.
49. Pirjevec, Jože. 2003. *Jugoslovanske vojne: 1991–2001*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
50. Poulton, Hugh. 1994. *The Balkans: minorities and states in conflict*. London: Minority rights Publications.
51. Pučnik, Jože. 2001. Krivda je samo individualna. *Revija Ampak* 2 (12): 38.
52. Roberts, Brad 2002. *Asymmetric conflict*. Dostopno prek: <http://www.bt.usf.edu/Reports/d2538dra.pdf> (10. januar 2010).

53. Roudometof, Victor. 2003. *Collective memory, national identity, and ethnic conflict: Greece, Bulgaria and Macedonian question*. Westport: Library of Congress Cataloging-in-Publishing Data.
54. SIPRI yearbook. 1999. *Armaments, disarmament and international security*. Oxford : Oxford University Press.
55. --- 2001. *Armaments, disarmament and international security*. Oxford: Oxford University Press.
56. *Slovar slovenskega knjižnega jezika*. 2005. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
57. Special Truth in Media Global Watch Bulletins. 1999. *Kosovo Liberation Army*. Dostopno prek: www.truthinmedia.org/images/NatoWar/kla.jpg (5. julij 2010).
58. START. *Kosovo Liberation Army*. Dostopno prek: <http://www.start.umd.edu/gtd/search/Results.aspx?search=kosovo+liberation+army> (4. julij 2010).
59. Statistical Office of Kosovo. 2008. *Demografic changes of the Kosovo population 1948–2006*. Dostopno prek: http://www.ks-gov.net/esk/eng/index.php?option=com_docman&task=cat_view&gid=8&Itemid=8 (26 junij 2010).
60. Statistical Office of the Republic of Serbia. 2002. *National identity or ethnicity- Data by Municipalities*. Dostopno prek: <http://webrzs.stat.gov.rs/axd//en/popis.htm> (24. junij 2010).
61. Svete, Uroš. 2002. Asimetrično vojskovanje kot sodobni izziv. *Slovenska vojska* 10 (8): 24-26.
62. Šafar, Franček in Jože Snoj. 1973. *Mala splošna enciklopedija*. Ljubljana. Beograd. Državna založba Slovenije.

63. Šentilja, Josip in Hrvoje Šercar. 1979. *Opća enciklopedija Jugoslavenskog leksikografskog zavoda*. Zagreb: Jugoslavenskog leksikografskog zavod.
64. Švajncer, J. Janez. 1998. *Vojna Zgodovina*. Ljubljana. Državna založba Slovenije.
65. Thackrah, J.R.. 2004. *Dictionary of terrorism*. London. New York: Routledge.
66. The Balkan Human Rights Web Pages. *Arvanites Report*. Dostopno prek <http://www.greekhelsinki.gr/english/reports/arvanites.html> (20. junij 2010)
67. *The New encyclopaedia Britannica*. 2002. Chicago: Encyclopaedia Britannica, cop.
68. Tuman, S. Joseph. 2003. *Communicating terror : the rhetorical dimensions of terror*. London. New Delhi: Thousand Oaks.
69. UNHCR. 2000. *Yugoslavia: Information on early Kosovo Liberation Army (KLA) terrorist activity*, 15. september. Dostopno prek: <http://www.unhcr.org/refworld/country,,USCIS,,SRB,,3dee22ed4,0.html> (29. junij 2010).
70. --- 2001. *Child Soldiers Global Report 2001 - Federal Republic of Yugoslavia*. Dostopno prek: <http://www.unhcr.org/refworld/country,,CSCOAL,,SRB,,4988062f28,0.html> (5. julij 2010).
71. US State Department.2002. *Lawrence Butler;US Ambassador to Macedonia, Interview the week after the Sept 15th elections*, Dostopno prek: http://macedonia.usembassy.gov/butlers_interview_sept_15th.html, (8. avgust 2010).
72. Vidali, Maria. 1999. Living in policy vacuum, *Central Evrope Review*, 15. september. Dostopno prek <http://www.ce-review.org/99/21/vidali21.html>, (20. junij 2010).
73. Whittaker, J. David. 2003. *The terrorism reader*. London: Routledge.

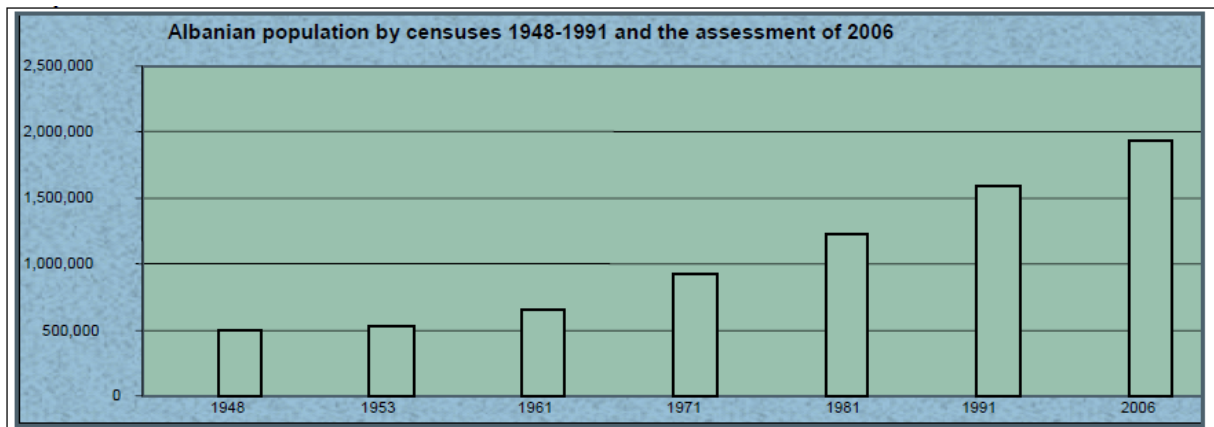
74. Wikimedia Commons. 2007. *Ethnic structure of population of Montenegro*. Dostopno prek: <http://en.wikipedia.org/wiki/File:Montenegroetno03.png> (23. junij 2010).
75. --- 2008. *Ethnic map of Kosovo in 2005 according to OSCE*. Dostopno prek: http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Kosovo_ethnic_map_2005-fr.svg (26. junij 2010).
76. Wikipedia.2006. *Serbia ethnic02*. Dostopno prek: http://sl.wikipedia.org/wiki/Slika:Serbia_ethnic02.png (11. januar 2010).
77. --- 2007. *Albanians in Macedonia*. Dostopno prek: http://en.wikipedia.org/wiki/File:Albanians_in_macedonia2002_03.png, (12. junij 2010).
78. --- 2009. *Insurgency in the Republic of Macedonia*. Dostopno prek: http://en.wikipedia.org/wiki/Insurgency_in_the_Republic_of_Macedonia (11. januar 2010).
79. --- 2010. *Ali Ahmeti*. Dostopno prek: http://en.wikipedia.org/wiki/Ali_Ahmeti (8. avgust 2010).
80. Wilkinson, Paul. 2000. *Terrorism versus democracy : the liberal state response*. London: Frank Cass.
81. Wilson, Peter. 1998. Asymmetric Threats. *Engaging Power for Peace*, Ur. .Hans Binnendjik. Dostopno prek: <http://www.ndu.edu/inss/Strategic%20Assessments/sa98/SA98.pdf> (3. april 2010).
82. World Food Program. *Region of Kosovo- Situation as of July 1998*. Dostopno prek: [http://www.reliefweb.int/rw/fullmaps_eu.nsf/luFullMap/69F610C0F470626585256A260055DDA7/\\$File/kosojuly.gif?OpenElement&cc=alb](http://www.reliefweb.int/rw/fullmaps_eu.nsf/luFullMap/69F610C0F470626585256A260055DDA7/$File/kosojuly.gif?OpenElement&cc=alb) (21. junij 2010).
83. *World Press Review*. 2001. Macedonia's Liberation Army, 20. junij. Dostopno prek: <http://www.worldpress.org/0901feature13.htm> (8. avgust 2010).

84. Zupančič, Jernej. 2009. Političnogeografska analiza Balkana. *Razprave* 32: 85-134.

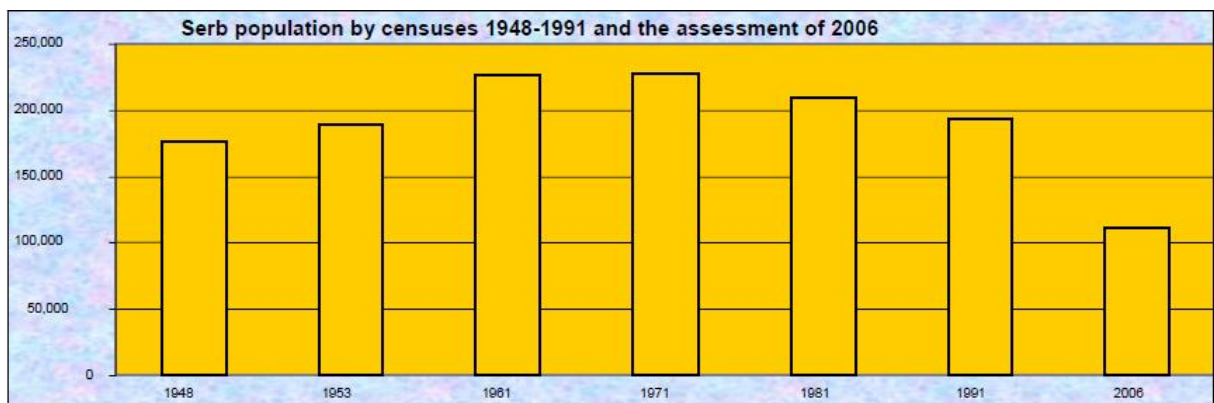
PRILOGE

PRILOGA A: Graf spreminjanja populacije različnih etničnih skupin na Kosovu med leti 1946 in 2006

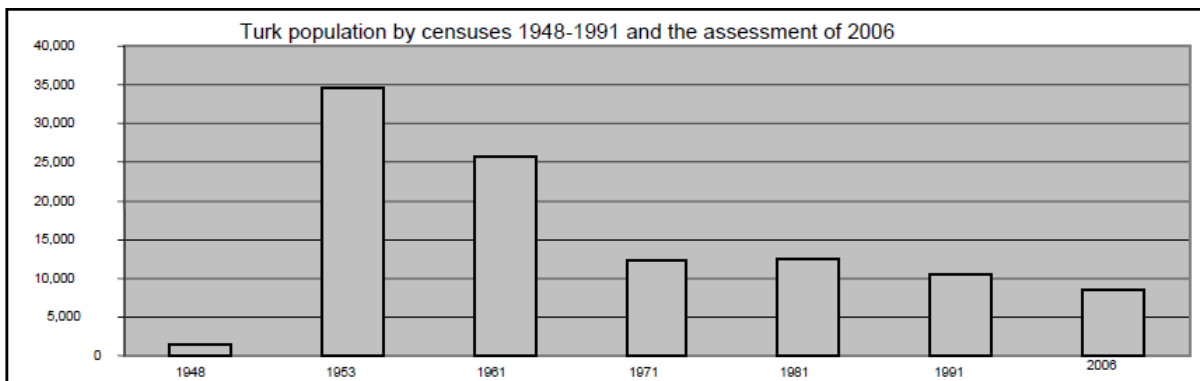
Graf A1: Albanska populacija glede na popis prebivalstva med leti 1948 in 1991 ter ocena za leto 2006

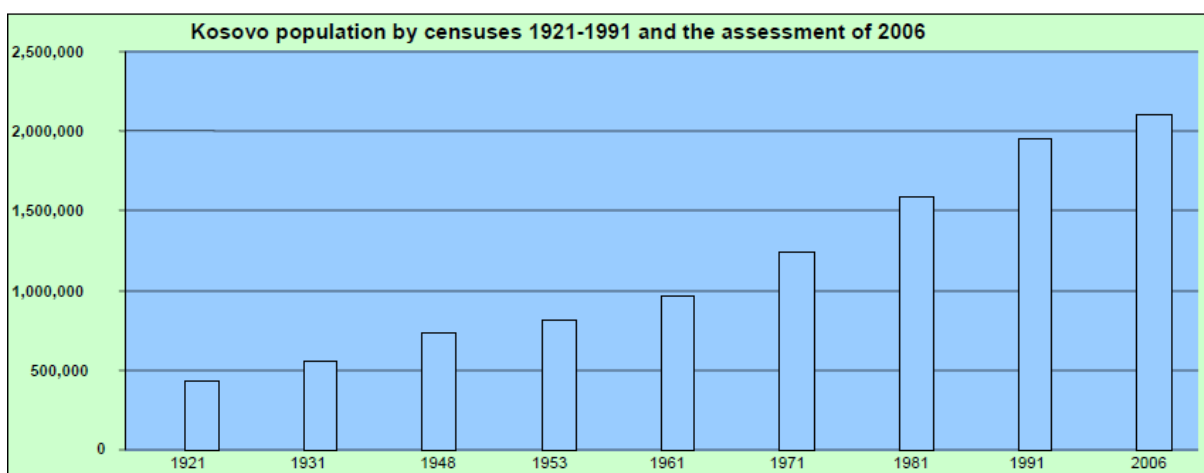
Graf A2: Srbska populacija glede na popis prebivalstva med leti 1948 in 1991 ter ocena za leto 2006

Graf A3: Turška populacija glede na popis prebivalstva med leti 1948 in 1991 ter ocena za leto 2006

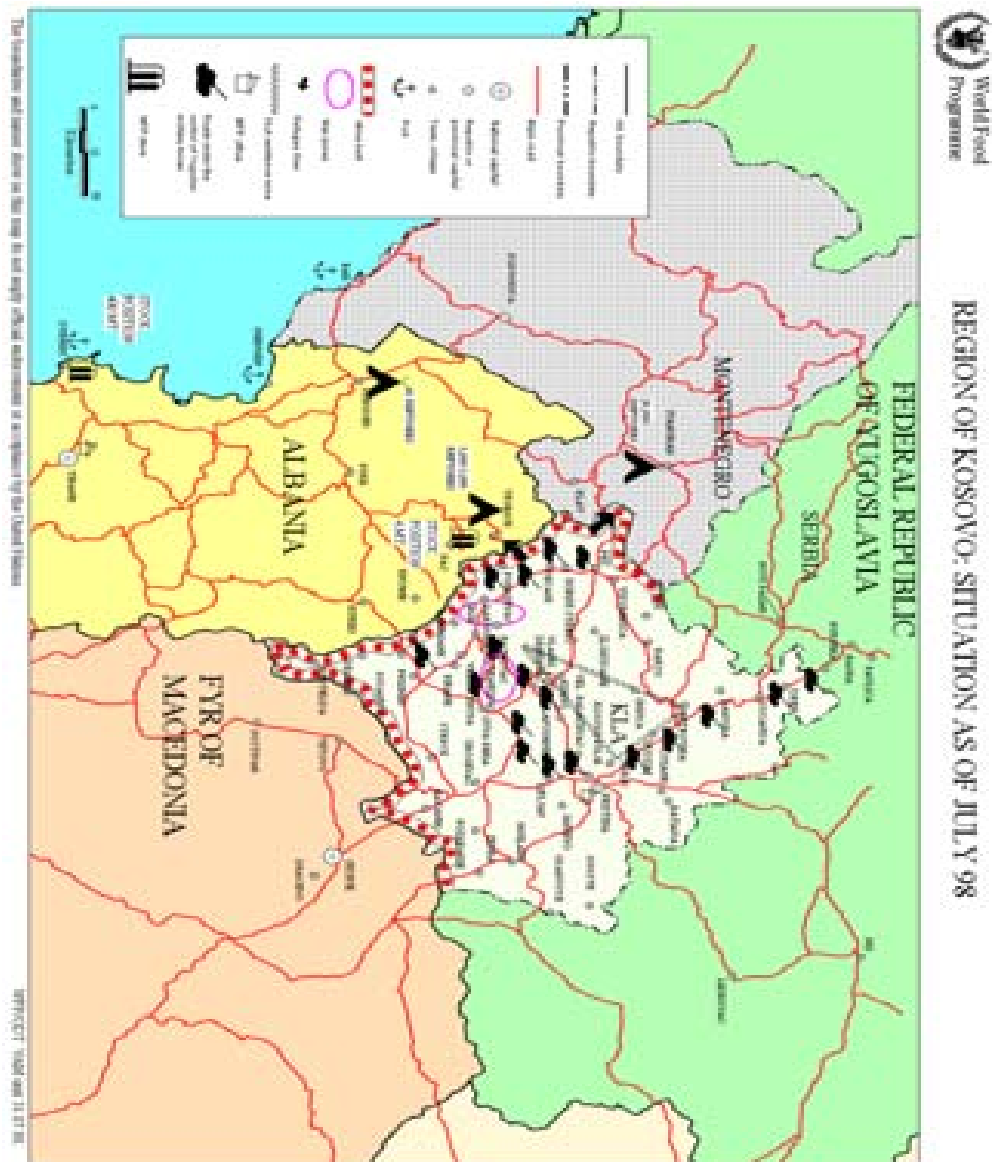

Graf A4: Celotna populacija Kosova glede na popis prebivalstva med leti 1921 in 1991 ter ocena za leto 2006

Vir: Statistical Office of Kosovo (2008).

PRILOGA B: Situacija vojaškega spopada med Jugoslovansko vojsko in Osvobodilno vojsko Kosova na Kosovu julija leta 1998

Vir: World Food Program (1998).

PRILOGA C: Situacija spopada med Jugoslovansko vojsko in Osvobodilno vojsko Preševa, Medvede in Bujanovca na jugu Srbije leta 2001

Vir: TruthInMedia.org (2001).

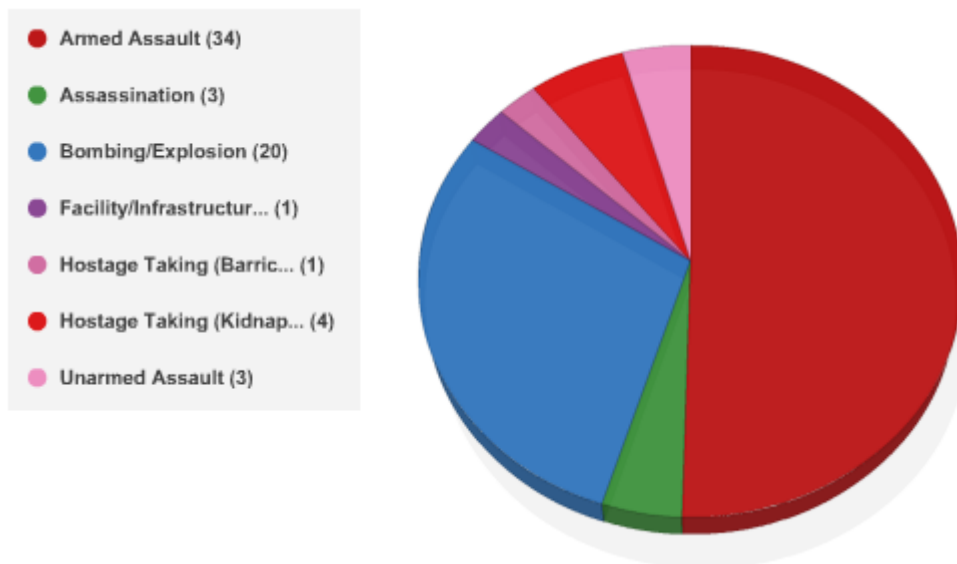
PRILOGA Č: Situacija spopada med uporniško Albansko nacionalno vojsko in makedonskimi varnostnimi silami leta 2001

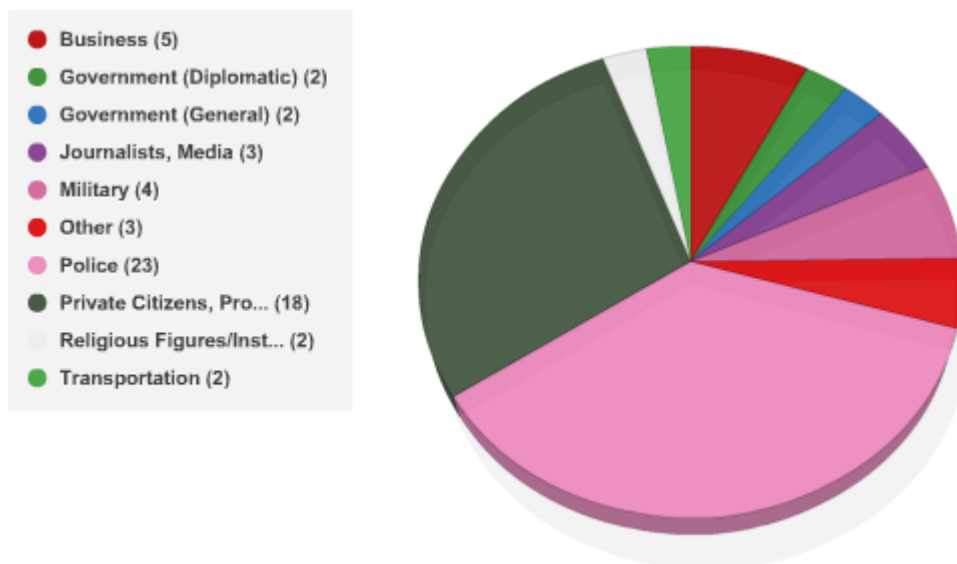
Vir: Wikipedia (2009).

PRILOGA D: Grafični prikaz aktivnosti Osvobodilne vojske Kosova in Osvobodilne vojske Preševa, Medvede in Bujanovca na podlagi 60 zabeleženih spopadov

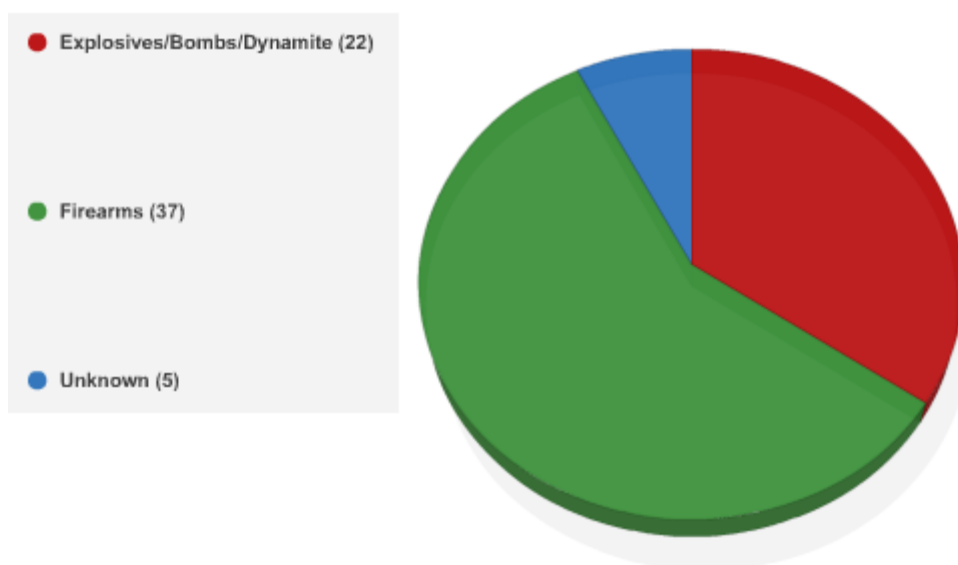
Graf D6: Grafični prikaz vrste spopadov

Graf D7: Grafični prikaz glede na tip tarče

Graf D8: Grafični prikaz glede na uporabljeno orožje

Vir: START (2010).

PRILOGA E: Slike pripadnikov osvobodilnih vojsk in njihovih simbolov

Slika E1: Oznaka Osvobodilne vojske Preševa, Medveđe in Bujanovca (UČPMB) na uniformi borca. Podobnost z oznako OVK nakazuje na njuno povezanost.

Vir: MilitaryPhotos.net (2006).

Slika E2: Pripadniki Osvobodilne vojske Kosova s prepoznavnim znakom dvoglavega orla na rdeči podlagi in napisom UÇK

Vir: TruthInMedia.org (2001).